

Høgskulen på Vestlandet

Pedagogikk og elevkunnskap 2b 5-10

LU2-PEL415

Predefinert informasjon

Startdato:	05-05-2017 09:00
Sluttdato:	19-05-2017 14:00
Eksamensform:	Bacheloroppgave
Termin:	2017 06
Vurderingsform:	Norsk 6-trinnskala (A-F)
Studiepoeng:	15
SIS-kode:	LU2-PEL415 1 B-1
Intern sensor:	(Anonymisert)

Deltakar

Namn: Sandra
Julianne
Cornelia
Helland

Kandidatnr.: 2

HVL-id: 137214@hvl.no

Informasjon frå deltakar

Tal på ord *: 10980

Tru- og loverklæring *:
Ja

Gruppe

Gruppenamn: Elisabeth Sandvold Strømme og Sandra Helland

Gruppenummer: 11

Andre medlemmer i gruppa: Elisabeth Sandvold Strømme

Eg godkjenner avtalen om tilgjengeleggjering av bacheloroppgåva mi *

Ja

**Høgskulen
på Vestlandet**

BACHELOROPPGAVE

Den flerkulturelle generasjonen

The multicultural generation

Grunnskolelærer 5-10

LU2-PEL415

Høgskulen på Vestlandet

19. mai 2017

10980 ord

Elisabeth Sandvold Strømme og Sandra Helland

Hein Berdinesen og Ieva Kuginyte-Arlauskiene

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, *jfr. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.*

Bekreftelse

Jeg gir med dette samtykke til at Bacheloroppgaven min kan publiseres på internett gjennom biblioteket sitt elektroniske system (Bibsys) – merket med mitt navn.

Publisering er aktuelt for oppgaver med karakteren A eller B, samt unntaksvis for oppgaver der veileder/sensor måtte mene at tema/innhold er såpass spesielt at oppgaven bør offentliggjøres selv om ikke karakterkravet oppfylles.

Publisering - JA:

Publisering - NEI:

Tittel på oppgaven:

Den flerkulturelle generasjonen

The multicultural generation

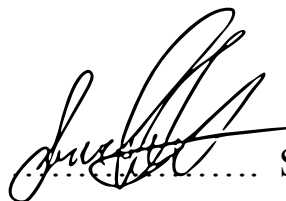
Navn: Elisabeth Sandvold Strømme og Sandra Helland

År/Termin: Vår 2017

Kull: 2014-2018

Dato: 18. mai 2017...

Signatur:

Signatur:

Høgskulen
på Vestlandet

Den flerkulturelle generasjonen

På hvilken måte praktiserer og fokuserer skoler med ulik grad av flerkulturalitet på mangfold og inkludering?

Figur 1: Mange muligheter (Fotograf Tommy Andresen). Hentet fra <http://arkivmagasin.udir.no/2015/skole/mange-muligheter/>

Bacheloroppgave våren 2017

Elisabeth Sandvold Strømme og Sandra Helland

Forord

Gjennom vår utdanning og praksiserfaring har vi kjent på en økende interesse for det flerkulturelle mangfoldet i skolen. Vårt ønske med denne oppgaven er å sette fokus på inkludering og mangfold i en stadig økende flerkulturell skole.

Vi vil rette en særlig takk til vår hovedveileder Hein Berdinesen som har gitt oss gode råd og tips på veien. Ikke minst vil vi takke for hans engasjement, kunnskap og erfaring som har vært til stor inspirasjon i vår prosess. Vi vil også rette en stor takk til skolene som lot oss gjennomføre intervjuer og spørreundersøkelser, og dermed gjorde dette arbeidet mulig.

Arbeidet med bacheloroppgaven har vært en interessant og svært lærerik prosess. Oppgaven har beriket vår kunnskap og gitt oss verdifull innsikt i den flerkulturelle skolen som vi ønsker å ta med oss ut i læreryrket.

Sammendrag

Den flerkulturelle generasjonen er en bacheloroppgave skrevet på grunnskolelærerutdanningen 5. - 10. klasse ved Høgskulen på Vestlandet, avdeling Stord. Oppgaven er knyttet til samfunnsfag og pedagogikk.

Målet med bacheloroppgaven er å undersøke hvordan skoler med ulik grad av flerkulturalitet praktiserer og fokuserer på mangfold og inkludering. Problemstillingen er derfor følgende:
På hvilken måte praktiserer og fokuserer skoler med ulik grad av flerkulturalitet på mangfold og inkludering?

Det norske samfunnet blir stadig mer flerkulturelt, og skolen må bidra til å utvikle elevenes kulturelle kompetanse slik at de er rustet til å kunne delta i et flerkulturelt samfunn. Elevene må lære seg respekt, toleranse og ikke minst evnen til å åpent møte andre kulturer for å kunne gledes av det kulturelle mangfoldet. Selv om det flerkulturelle samfunnet er i vekst, er det ulikt kulturelt mangfold i byer og i mindre tettsteder. Graden av ulikheter i mangfold går igjen hos skolene. Vi har på bakgrunn av dette stilt oss spørsmålet om graden av flerkulturalitet har en påvirkning på skolens holdninger til mangfold og inkludering, og hvilken påvirkning dette har på elevene ved skolen.

Vi har valgt å ta i bruk kvalitativ- og kvantitativ metode, og har gjennomført en spørreundersøkelse av elevene og strukturerte intervjuer av lærere og rektorer. Ved å kombinere de to metodene har vi fått et bredt og interessant datamateriale, som i lys av relevant teori har dannet grunnlaget for drøftingen og på denne måten belyst problemstillingen.

Resultatene av undersøkelsene viser at mengden flerkulturelle elever ved en skole spiller en vesentlig rolle for hvordan skolen praktiserer og fokuserer på mangfold og inkludering. Det kommer frem at skoler med en bredere andel flerkulturelle elever har et større fokus på det flerkulturelle mangfoldet. Det som likevel er interessant er at undersøkelsene samtidig belyser flere svakheter ved den norske flerkulturelle skolen. Det viser seg blant annet at lærere og rektorer i dagens skole har for lite kunnskap om flerkulturell pedagogikk, og at skolene på bakgrunn av manglende kompetanse har en skolekultur som ikke er tilrettelagt et større flerkulturelt mangfold. Undersøkelsene viser også at det finnes fordommer blant elevene i den norske skolen, og at lærerne ikke gjør tilstrekkelig arbeid for å motarbeide dette. Samtidig kommer det frem at lærernes påvirkning på elevene er mangelfull sammenlignet med mediens store påvirkningskraft når det kommer til det flerkulturelle samfunnet, og at mye av

grunnen til dette er at det helhetlige fokuset på mangfold og inkludering uteblir på bakgrunn av at skolene ikke har tilstrekkelig kompetanse om flerkulturell opplæring.

Innholdsfortegnelse

1.0. Innledning og problemstilling	1
1.1. Bakgrunn for problemstilling.....	1
1.2. Problemstilling.....	1
1.3. Avgrensninger i oppgaven.....	2
1.4. Oppbygning av oppgaven.....	2
2.0. Sentrale begreper og teoretisk perspektiv	4
2.1. Begreper.....	4
2.1.1. Flerkulturalitet.....	4
2.1.2. Innvandrere.....	5
2.1.3. Mangfold.....	6
2.1.4. Inkludering.....	7
2.1.5. Medier og fordommer.....	7
2.1.6. Flerkulturell pedagogikk.....	8
2.2. Styringsdokumenter i skolen.....	11
2.2.1. Opplæringsloven.....	11
2.2.2. Den generelle delen av læreplanen.....	12
2.2.3. Prinsipper for opplæringen.....	13
2.2.4. Læreplan i samfunnsfag.....	13
3.0 Metode	15
3.1. Kvalitativ og kvantitativ metode – intervju og spørreundersøkelse.....	15
3.2. Deltakere.....	16
3.3. Vurdering av resultater.....	17
4.0. Presentasjon av data	18
4.1. Intervjuguide av rektor.....	18
4.2. Intervjuguide av lærere.....	19
4.3. Presentasjon av elevundersøkelsen.....	20
5.0 Drøfting	24
5.1. Påstand 1: Begreper som mangfold og inkludering er ikke et helhetlig fokus i skolen.....	24
5.2. Påstand 2: Lærere og rektorer som arbeider i dagens skole har for lite kompetanse om flerkulturell pedagogikk.....	26
5.3. Påstand 3: Sosiale medier og tradisjonelle medier har større påvirkningskraft på elever enn lærere.	28

5.4. Påstand 4: Elever ved skoler med et større flerkulturelt mangfold er mer rustet til å delta i et flerkulturelt samfunn.....	30
6.0. Konklusjon	32
7.0. Litteraturliste	33
8.0. Vedlegg.....	36
8.1. Vedlegg 1: Forespørsel om tillatelse til å foreta undersøkelser.....	36
8.2. Vedlegg 2: Forespørsel om å delta i en undersøkelse.....	37
8.3. Vedlegg 3: Informasjon til foresatte	38
8.4. Vedlegg 4: Intervjuguide rektor.....	39
8.5. Vedlegg 5: Intervjuguide lærer	43
8.6. Vedlegg 6: Spørreundersøkelse elever.....	47

1.0. Innledning og problemstilling

Norge blir stadig mer flerkulturelt. I dag er kulturer fra alle verdensdeler en del av det flerkulturelle Norge. Mangfold og inkludering er uten tvil blitt vesentlige begreper for å kunne omtale vårt samfunn på en dekkende måte. Det flerkulturelle mangfoldet blir stadig satt på dagsorden, både i positiv og negativ forstand, og mangfoldet er i stor grad med på å forme det norske samfunnsbildet.

Skolen er en av de største samfunnsinstansene vi har i Norge, og det er derfor korrekt å si at den mangfoldige skolen vokser i takt med det mangfoldige samfunnet. Skolen må forberede seg på å ta i mot en stadig voksende andel av flerkulturelle elever, og legge til rette for å skape et velfungerende og inkluderende læringsmiljø for alle. Samtidig er en av skolens viktigste roller å være kunnskapsformidler. Lærerne må arbeide for å forhindre fordommer og rasisme hos elever, og videreformidle positive aspekter ved et flerkulturelt samfunn. Skolen utdanner fremtidige samfunnsborgere, og det er derfor viktig å forberede dem på et stadig voksende flerkulturelt mangfold. Det flerkulturelle samfunnet er en realitet, og ikke noe man kan unngå.

1.1. Bakgrunn for problemstilling

Styringsdokumentene i den norske skolen legger et flerkulturelt fokus til grunn som en fundamental del av undervisningen. Samtidig er det også konkrete kompetansemål i samfunnsfag som omhandler det flerkulturelle samfunnet, og som konstaterer et læringsutbytte elevene skal sitte igjen med etter endt skolegang. Vår praksiserfaring tilsier at lærere praktiserer ulikt når det kommer til fokus på styringsdokumenter og undervisning rundt kompetansemål. Uavhengig av lærerens praktisering og fokus, skal elevene i den norske skolen ha kunnskap om det flerkulturelle samfunnet. Disse forskjellene har vekket en interesse hos oss, og et behov for å undersøke nærmere hvordan skoler med ulik grad av flerkulturalitet fokuserer på mangfold og inkludering.

1.2. Problemstilling

På bakgrunn av den flerkulturelle utviklingen og skolens rolle som en av de største kunnskapsformidlerne i samfunnet, har vi valgt følgende problemstilling:

På hvilken måte praktiserer og fokuserer skoler med ulik grad av flerkulturalitet på mangfold og inkludering?

I bacheloroppgaven ønsker vi å se på forskjeller på skoler med ulik grad av flerkulturalitet. Vi vil også drøfte om det er andre faktorer som medfører at fokuset på mangfold og inkludering varierer fra skole til skole. Til slutt vil vi vurdere om elever ved skoler med en lavere andel flerkulturelle elever, er mindre rustet til å delta i et flerkulturelt samfunn.

1.3. Avgrensninger i oppgaven

«Mangfold» er et begrep som inngår i problemstillingen, og som går igjen gjennom hele oppgaven. Begrepet mangfold er omfattende og vi har valgt å avgrense begrepet til å gjelde den kulturelle dimensjonen av det. «Flerkulturell» er også et vesentlig begrep i oppgaven. Fokuset vårt vil ligge på det kulturelle aspektet ved det flerkulturelle, det vil si at vi mer eller mindre ser bort fra den språklige delen av det. En flerkulturell elev er en elev som har kunnskap og innsikt i to eller flere kulturer, uavhengig om barnet er innvandrer eller ikke. En flerkulturell elev kan altså være et barn født og oppvokst i Norge, men som gjerne har en mor eller far med et annet kulturelt opphav. En skole kan på bakgrunn av dette karakterisere seg selv som en flerkulturell skole dersom det finnes flerkulturelle elever ved skolen. I og med at Norge har hatt en enorm vekst i mangfold, kan vi tenke oss at det i dag er få skoler i Norge som ikke er flerkulturelle.

1.4. Oppbygning av oppgaven

Bacheloroppgaven starter med å ta for seg sentrale begreper og teoretisk perspektiv. I denne delen går vi nærmere inn på hva som ligger i begrepene flerkulturell, innvandrer, mangfold, inkludering og fordommer. Vi vil også presentere relevant teori rundt flerkulturell pedagogikk. Styringsdokumenter som ligger til grunn for den norske skolen er relevant for oppgaven, og vi har derfor valgt å gå nærmere inn på innholdet og hvilke forpliktelser som ligger til grunn for lærerens undervisning.

I metodedelen presenterer og begrunner vi hvilke metoder som er brukt, fordeler og ulemper blir diskutert, og deltagerne i undersøkelsene blir presentert. Videre går vi inn og analyserer resultatene av undersøkelsene, og trekker frem relevante funn. Til slutt går oppgaven over i en drøftingsdel. Den er delt inn i fire påstander som blir drøftet hver for seg. Den første

påstanden tar for seg hvorvidt begreper som mangfold og inkludering er et helhetlig fokus i skolen; den andre påstanden stiller spørsmål om lærerne og rektorene i dagens skole har for lite kompetanse om flerkulturell pedagogikk; den tredje påstår at sosiale medier og tradisjonelle medier har større påvirkningskraft på elevene enn det læreren har. Til slutt vil vi vurdere om det er hold i påstanden om at elever ved skoler med et større flerkulturelt mangfold er mer rustet til å delta i et flerkulturelt samfunn. Ved hjelp av påstandene løfter vi frem vesentlige poeng i oppgaven, og på denne måten blir problemstillingen besvart.

2.0. Sentrale begreper og teoretisk perspektiv

2.1. Begreper

2.1.1. Flerkulturalitet

Det norske samfunnet blir stadig mer flerkulturelt, og begrepet «flerkulturell» er derfor et av hovedbegrepene i bacheloroppgaven. For å underbygge begrepet tar vi utgangspunkt i definisjonen av et flerkulturelt samfunn gitt av Norges offentlige utvalg, nr. 14:

Et flerkulturelt samfunn er et samfunn hvor flere grupper med ulik kulturell bakgrunn og levemåte lever sammen, og hvor det er større eller mindre grad av samhandling mellom gruppene som sådan og mellom enkeltmedlemmer av disse gruppene (NOU 2011:14, 2011, s. 30).

Et flerkulturelt samfunn består av flere enkeltindivider som alle bærer med seg sin egen kulturelle bakgrunn. For en videre definisjon av det flerkulturelle, er det derfor naturlig å definere hva en flerkulturell person er. Den offisielle definisjonen gitt av Norges offentlige utvalg, nr. 14 er:

En som har ferdigheter, kompetanse eller verdier knyttet til eget eller foreldres liv i flere samfunn eller tilknytning til ulike etniske grupper. Det vil si at en person født i Norge med foreldre fra Pakistan og som har kompetanse både i norsk og urdu, er flerkulturell. Man mestrer flere språk og har innsikt i flere levemåter (NOU 2011:14, 2011, s. 29-30).

Det er ikke kun språket som legges til grunn i definisjonen av en flerkulturell person, kulturen og innsikt i flere levemåter spiller en vesentlig rolle. Dette poenget blir også påpekt i Elaine Munthe sitt kapittel *Mangfold i skolen* i boken *Elevmangfold i skolen* (2013). Hun skriver at kulturdelen i begrepet flerkulturell innebærer vektlegging av tradisjoner, normer, verdier og historie. Ved å diskutere forskjeller i kultur, får vi frem likheter og ulikheter i leveste, tradisjoner, familiemønster, eventyr og andre historier (Munthe, 2013, s. 12).

«En flerkulturell elev» er også et begrep som går igjen i vår bacheloroppgave. I dette begrepet legger vi definisjonen av en flerkulturell person, med hovedfokus på det kulturelle, til grunn

for vår definisjon. En flerkulturell elev er altså en som bærer med seg ferdigheter, tradisjoner, verdier og innsikt i flere kulturer.

Janne T. Scheie hevder i sitt hefte *Flerkulturell fellesskole* (2014) at flere skoleledere baserer begrepet flerkulturell skole på hvor mange elever som har morsmål eller særskilt norskopplæring. Hun sier at ut fra denne tankegangen resonerer de «at skolen ikke er så veldig flerkulturell» hvis de har et lavt antall slike elever (Scheie, 2014, s. 11). De legger altså språket til grunn for å definere om en elev er flerkulturell eller ikke, noe som blir motsigende i henhold til definisjonen av en flerkulturell person. På bakgrunn av dette vil som sagt i hovedsak fokusere på den kulturelle delen når vi bruker begrepet en flerkulturell elev og en flerkulturell skole.

Undersøkelser gjort av Statistisk sentralbyrå som ble publisert 2. mars i 2017 viser at det ved inngangen av året var 725 000 innvandrere og 159 000 norskfødte med innvandrerforeldre registrert bosatt i Norge. I gjennomsnitt er innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre mye yngre enn den norske befolkningen som helhet. Omtrent halvparten av alle innvandrere i Norge er mellom 20 og 40 år, og kun 9 prosent er over 60. Barn født av innvandrere etter at de kom til Norge er enda yngre. Over halvparten er under 10 år, 80 prosent er under 20 år og kun 1,7 prosent er over 40 år (Statistisk sentralbyrå, 2017).

I Norge lever det mennesker med bakgrunn fra over 200 land. Det bor innvandrere i alle landets kommuner. Innvandrere og barna deres utgjør mer enn 13 prosent av befolkningen. Mangfold er hverdagen i Norge i dag (Barne- og likestillingsdepartementet, 2012, s. 8).

Statistikken er med på å understreke den enorme veksten av flerkulturalitet i Norge. På bakgrunn av denne informasjonen er det viktig at den norske skolen følger utviklingen, og gir rom for et stadig ekspanderende flerkulturelt mangfold. Statistikken tilsier at økningen av flerkulturelle elever i den norske skolen kommer til å stige betraktelig de neste årene, og dette er noe skolen må være forberedt på.

2.1.2. Innvandrere

I *handlingsplanen mot rasisme og diskriminering 2002-2006* definerer den norske regjeringen begrepet «innvandrere» som en person som er født utenfor Norges landegrenser, og som har to

utenlandske foreldre. Er en født i Norge av utenlandske foreldre, regnes ikke vedkommende som en innvandrere, men havner innunder kategorien «personer med innvandrerbakgrunn». Etter handlingsplanens begrep har grunnlaget for innvandringen ikke noe å si for om personen regnes som en innvandrere eller ikke. Begrepet innvandrere kan gjelde arbeidsinnvandrere, flyktninger og familiegjenforeninger (Arbeids- og inkluderingsdepartementet, 2006). Det faller oss naturlig å bruke definisjonen gitt av regjeringen, på bakgrunn av at det er definisjonen som ligger til grunn i de ulike styringsdokumentene og stortingsmeldingene. I norske skoler i dag finnes det både barn og unge som er innvandrere, samt barn og unge med innvandrerbakgrunn. Det er viktig å være bevisst på at de som havner innunder kategorien «personer med innvandrerbakgrunn» kan ha med seg et annet kultursyn, selv om vedkommende er født og oppvokst i Norge.

2.1.3. Mangfold

Mangfold er som sagt et sentralt begrep gjennom oppgaven, og det er derfor naturlig å definere hva vi legger i dette begrepet. I *Elevmangfold i skolen* står det at «Mangfoldsbegrepet innebærer en forståelse av at alle elever er forskjellige og har forskjellige erfaringer og behov» (Munthe, 2013, s. 16). Det er ikke bare et stort mangfold på skolene, men også i samfunnet generelt.

På bakgrunn av dette velger vi å utvide begrepet slik at det omfavner det helhetlige mangfoldet i samfunnet som eleven skal bli en del av. Når det blir referert til mangfold i denne oppgaven er det også relevant å nevne at vi ser på det kulturelle mangfoldet, der det er de kulturelle ulikhetene som vektlegges.

I følge tall fra *Integrerings- og mangfoldsdirektoratet* (2016) har 16 prosent av befolkningen i Norge innvandrerbakgrunn, og 19 prosent av alle barn født i Norge i 2014 var barn av innvandrerforeldre. Statistikken viser også at innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre har bakgrunn fra 223 land. Av om lag de 700 000 innvandrerne i Norge har 55 prosent bakgrunn fra Europa, 28 prosent fra Asia, 12 prosent fra Afrika, 3 prosent fra Sør- og Mellom-Amerika, og 2 prosent fra Nord-Amerika og Oseania (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2016) Ut fra disse tallene kan vi se at det er et stort kulturelt mangfold og at det finnes mennesker fra alle de ulike verdensdelene i Norge i dag.

2.1.4. Inkludering

I *Interkulturell Pedagogikk som motkraft* (2009) skriver forfatterne av boka at begrepene «integrering» og «inkludering» ofte blir brukt synonymt i norsk dagligtale. Å integrere betyr «å føre noe sammen til en helhet», mens inkludere betyr å «innbefatte» eller «omslutte» (Børhaug & Helleve, 2016, s. 18). Med andre ord kan vi si at integrering betyr å innlemme nye individer inn i et samfunn, mens inkludering betyr å få dem til å føle seg som en naturlig del av det. Vi kan derfor si at et individ kan være integrert i et samfunn, uten å være inkludert i det. Inkludering er fellesskapets ansvar for at den enkelte skal kunne bidra til helheten (Børhaug & Helleve, 2016, s. 18). Det er også viktig å skille mellom inkludering som en statisk tilstand eller som en relasjonell prosess. Ser man på begrepet som statisk, er inkludering noe man enten «har» eller «ikke har». Ser man derimot på begrepet som en relasjonell prosess, blir det noe man arbeider med og for. Inkludering blir derfor en langsiktig prosess mot et fastsatt mål (Bachmann & Haug, 2006, s. 99).

Inkludering er altså et komplekst begrep, og kan forstås på mange ulike måter. I vår oppgave ønsker vi å fokusere mest på inkluderingsbegrepet. Vi ønsker å bruke begrepet inkludering i sammenheng med tilhørighet, som et fundamentalt menneskelig behov for å kunne fungere sammen med andre i samfunnet. Inkludering handler om at individet skal bli en del av fellesskapet, og at alle skal være likeverdige og kunne delta på lik linje med majoritetsbefolkningen i demokratiet (Jortveit, 2014, s. 52).

2.1.5. Medier og fordommer

I stortingsmelding 6 *En helhetlig integreringspolitikk* (2012), står det at fordommer kommer til syne gjennom negative ytringer og forskjellsbehandling, og kan knyttes opp til noe av den diskrimineringen som forekommer i samfunnet. Videre trekkes det frem at holdninger og fordommer bevisst eller ubevisst bygger på tolkninger av informasjon og erfaringer. Det blir nevnt at ved liten personlig erfaring blir bilder som tegnes av andre, for eksempel gjennom media, mer vektlagt. Holdninger blir påvirket i en negativ retning på bakgrunn av disse unyanserte virkelighetsbeskrivelsene. Stortingsmeldingen vektlegger at det å ha kontakt med andre, ulik seg selv er med på å redusere fordommer, og at risikoen for å generalisere da blir mindre (Barne- og likestillingsdepartementet, 2012, s. 108).

Stortingsmelding 6 understreker også viktigheten av mediernes rolle som folkeopplysning og talerør i et demokrati. Mediene er med på å sette dagsorden, men kan til en viss grad også sies å speile holdninger og temaer som mange er opptatt av. Sosiale medier er en særlig viktig arena for ytringer og meningsutveksling, der alle med nettilgang kan delta. Å ta ansvar for egne ytringer er en ting, men å konfrontere andres ytringer er ofte krevende, spesielt i et døgnåpent offentlig ordskifte. I følge Stortingsmelding 6 har myndighetene et ansvar for at det finnes fakta og kunnskapsbasert informasjon, og at informasjonen er lett tilgjengelig. På denne måten får innbyggerne et realistisk og nyansert bilde av innvandring, innvandrere og integreringspolitikk (Barne- og likestillingsdepartementet, 2012, s. 108-110). Skolen skal være en av plattformene som sprer fakta og kunnskapsbasert informasjon. Samtidig må skolen og lærerne forholde seg til at den organiserte opplæringen konkurrer med mange andre former for kunnskapsformidling og handlingspåvirkning. En stor del av elevenes læring skjer i familieliv, fritid, samfunnsliv og ved mediepåvirkning (Utdannings- og forskningsdepartementet, 2002, s. 23). I og med at holdninger og fordommer bevisst eller ubevisst bygger på tolkninger av informasjon og erfaringer, er det viktig at skolen fungerer som kunnskapsformidler for å være med på å forhindre fordommer i det flerkulturelle samfunnet.

Under rasismedebatten på Litteraturhuset i Oslo 1. juni 2008, sa Jonas Gahr Støre at «det nye mangfoldige Norge ikke er noe man kan være for eller imot; det er en realitet. Spørsmålet er hvordan vi håndterer det». Videre sa Støre at det finnes fordommer i oss alle, og at det er viktig å jobbe mot disse. Veien er kort fra fordommer til rasisme (Birkelund & Mastekaasa, 2009, s. 11). Vi er helt enige med Gahr Støre her, og vår bacheloroppgave handler nettopp om hvordan mangfoldet håndteres i skolen.

2.1.6. Flerkulturell pedagogikk

Samfunnet er i endring, og skolen er nødt til å følge endringene som skjer. Skolen står overfor mange utfordringer i dag, og i *Interkulturell Pedagogikk som motkraft* (2016), står det at den største utfordringen kanskje er å skape gode pedagogiske læringsmiljø i en tid da migrasjonen øker kraftig (Børhaug & Helleve, 2016, s. 15). Kariane Therese Westrheim har skrevet kapitlet *Mangfold og demokrati i den flerkulturelle skolen* i boka *Elevmangfold i skolen* (2013), hvor hun går nærmere inn på hva flerkulturell pedagogikk er, og beskriver den delen

av pedagogikk som søker å ivareta og styrke etnisk og kulturelt mangfold, som den flerkulturelle pedagogikken i Norge (Westrheim, 2013, s. 121).

Westrheim påpeker at det rundt om i norske skoler sitter flerkulturelle elever med erfaringer, fortellinger og kunnskaper som er ganske så ulik fra de som deres etniske norske medelever har. Hun hevder at lærere i for liten grad spiller på mangfoldet i klasserommet som en ressurs i elevens lærings og identitetsarbeid. Ved å spille mer på elevenes mangfold kunne elevene ha utviklet et bedre selvbylde, og undervisningen ville vært mer relevant for alle elevene, uavhengig av kulturell bakgrunn (Westrheim, 2013, s. 132).

Joar Aasen hevder at flerkulturell pedagogikk tar utgangspunkt i at elever verken kan eller bør skjermes for mangfoldet i det flerkulturelle samfunnet. Dette mangfoldet er en del av de unges hverdag. Det er et sosialt faktum man kan være enig eller uenig i, men ikke unngå (Aasen, 2012, s. 107).

Westrheim løfter frem at læreren må ha kunnskap om flerkulturell pedagogikk for å kunne legge til rette gode lærings situasjoner for alle i det flerkulturelle klasserommet. Skoleledelsen spiller en vesentlig rolle for at flerkulturell tenkning og pedagogikk blir en del av skolens skolekultur, og at dette innlemmes i alle fag og temaer i skolen (Westrheim, 2013, s. 136). Dette er i tråd med en av USAs fremste kritiske forskere innen flerkulturell pedagogikk, James A. Banks sine fem dimensjoner for flerkulturell opplæring:

A major goal of multicultural education, as stated by specialists in the field, is to reform the schools and other educational institutions so that students from diverse racial, ethnic and social–class groups will experience educational equality (Banks, 2004, s. 3).

James A. Banks illustrer sammenhengen mellom fem dimensjoner som han mener er essensielle for å kunne tilrettelegge for flerkulturell opplæring i skolen. De fem dimensjonene er *integrering av innhold, kunnskapsproduksjon, motarbeiding av fordommer, likeverdig pedagogikk og myndiggjørende skolekultur*. Han hevder at det er en interaktiv dynamikk mellom de fem, og for å lykkes med flerkulturell opplæring må de ha en påvirkning på hverandre (Banks, 2004, s. 6).

Det første Banks trekker frem er at en må rette fokuset på å integrere innhold fra ulike kulturer inn i undervisningen. Han understreker at dette må gjøres i alle fag, og ikke kun i språk og samfunnsfagene. Den neste dimensjonen tar for seg kunnskapsproduksjon som sier at kulturelle forskjeller er med på å skape ulike kunnskapssyn. Her er det viktig at læreren hjelper elevene til å forstå at det er flere kunnskaper som kan regnes for sanne, og at dette påvirkes av de historiske, etniske og kulturelle ulikhetene. Kunnskapsproduksjon er derfor viktig å implementere i et flerkulturelt klasserom, nettopp fordi kulturelle forskjeller er med på å skape et ulikt kunnskapssyn hos elevene. Den tredje dimensjonen er motarbeiding av fordommer. I denne dimensjonen legger han vekt på viktigheten av at læreren skal hjelpe elevene til å ha et fordomsfritt og positivt syn på det flerkulturelle samfunnet. Likeverdighetspedagogikk fokuserer på viktigheten av å bruke læringsmetoder som er tilpasset det kulturelle mangfoldet i klasserommet. Denne dimensjonen legger vekt på at alle skal ha det samme grunnlaget for å gjøre det bra på skolen. Den femte dimensjonen i Banks sin teori er myndiggjørende skolekultur. Her trekkes det frem at skolekulturen skal tilrettelegges slik at alle elever, uavhengig av kulturell bakgrunn skal være en del av den. Han påpeker at skoleledere og lærere spiller en vesentlig rolle i dette arbeidet (Banks, 2004, s. 3-6).

Fokus på mangfold, inkludering og flerkulturell pedagogikk ble ikke et satsingsområde i norsk skole før i 2013. I Stortingsmelding 6 foreslo regjeringen å styrke kompetanseutviklingen på det flerkulturelle området i hele utdanningssektoren. De stadfestet samtidig at språklig og kulturelt mangfold må være en naturlig del av skolens virksomhet, og at ansatte må ha nødvendig kompetanse. Midlene ville i hovedsak benyttes til kompetanseheving i universitets- og høyskolesektoren (Barne- og likestillingsdepartementet, 2012, s. 51). I dag finnes det to kompetansemål i lærerutdanningen som tar utgangspunkt i det flerkulturelle området. Det ene er at studenten skal ha kunnskap om barns og unges læring, utvikling og danning i ulike sosiale, flerkulturelle og flerspråklige kontekster. Det andre er at studenten skal kunne bidra til å styrke internasjonale og flerkulturelle dimensjoner ved skolens arbeid og bidra til forståelse for samenes status som urfolk (Kunnskapsdepartementet, 2010).

På bakgrunn av teoriens fokus på flerkulturell pedagogikk er derfor essensielt at fremtidige lærere har kunnskap og kompetanse på dette feltet. Samtidig som de også må ha vilje og evne

til å sette skole, utdanning og undervisning inn i en større samfunnsmessig og politisk sammenheng (Westrheim, 2013, s. 124).

2.2. Styringsdokumenter i skolen

2.2.1. Opplæringsloven

Lærere er pliktet til å forholde seg til det verdigrunnlaget som en finner i skolens formålsparagraf. Formålsparagrafen står som den første paragrafen i opplæringsloven, og legger grunnlaget for opplæringen. Gjennom utdanning og praksis kvalifiserer læreren seg til å utdanne elever i skolen, og på vegne av staten skal de utføre dette samfunnsoppdraget som er gitt i form av formålsparagrafen (Jortveit, 2014, s. 78). Læreren skal bidra til å utvikle elevenes forståelse for og evne til å handle i samsvar med det verdigrunnlaget som står beskrevet der (Kunnskapsdepartementet, 2009, s. 15). Utdraget nedenfor er hentet fra formålsparagrafen (1998, § 1-1), og tydeliggjør flere av verdisyntene som står sentralt i det norske samfunnet:

Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet, verdiar som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane (Opplæringsloven, 1998).

Gjennom formålsparagrafen får også læreren i oppdrag å tilrettelegge for at opplæringen blant annet skal «gi innsikt i kulturelt mangfold og vise respekt for den einskilde si overtyding» og arbeide for at «elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet» (Opplæringsloven, 1998).

Astrid Tolo, en av forfatterne av boken *Kompetanse for mangfold* (2014), mener formålsparagrafen er formulert slik at den gir lærere rom for å jobbe i tråd med et kritisk flerkulturelt perspektiv. Et slikt perspektiv representerer verdier som demokrati, anerkjennelse, likeverd og rettigheter, der målet er å skape et samfunn som anerkjenner at vi er forskjellige, samtidig som vi har et sett med felles verdier. Paragrafen fremmer verdier som i et samlet sett taler for et mangfold, samtidig som kristne og humanetiske verdier vektlegges (Tolo, 2014, s. 96-97).

Opplæringsloven er et av flere styringsdokumenter lærere må forholde seg til. Med formålsparagrafen i spissen blir den sett på som det overordnede styringsdokumentet, og læreren er pliktet til å handle i tråd med det verdigrunnlaget som er fastsatt der og som er videre konkretisert i læreplanverket. Styringsdokumentene i den norske skolen gir lærerne og skolelederne et relativt stort handlingsrom. Tross yrkesetisk kompetanse som skal gjøre lærerne i stand til å handle forsvarlig ut fra faglige, pedagogiske og etiske overveielser, vil det oppstå dilemmaer der læreren finner få holdepunkter i styringsdokumentene for hva som er det rette å gjøre og hva som fremmer elevens læring og utvikling. I dette spenningsfeltet mellom de vage politiske føringene, lærerens praktisering og etiske refleksjoner finner vi nettopp dette handlingsrommet. Her det lærers skjønn som står sentralt, og beslutningene som tas knyttes til deres utdanningsbakgrunn og egen verdi- og moraloppfatning (Jortveit, 2014, s. 79).

2.2.2. Den generelle delen av læreplanen

Læreplanens generelle del utdypet formålsparagrafen i opplæringsloven, angir overordnede mål for opplæringen og inneholder det verdimessige, kulturelle og kunnskapsmessige grunnlaget for grunnskolen og videregående opplæring (Utdanningsdirektoratet, 2006). Den generelle delen av læreplanen er delt inn i syv deler. En av delene er *Det integrerte mennesket*. Denne delen av læreplanen har som hensikt å utdype, og sette lys på de motstridene formålene ved opplæringen:

[...] å gi fortrolighet med vår kristne og humanistiske arv - og kjennskap til og respekt for andre religioner og trossyn (Utdanningsdirektoratet, 2006).

[...] å kjenne og pleie nasjonal arv og lokale tradisjoner for å bevare egenart og særdrag - og åpent møte andre kulturer for å kunne gledes av mangfoldet i menneskelige yringsformer og å lære av kontraster (Utdanningsdirektoratet, 2006).

Opplæringen må balansere disse doble formålene, og det er lærerens oppgave å sørge for at dette blir gjort på en forsvarlig måte. Sluttmålet for opplæringen er å oppfordre den enkelte til å realisere seg selv på måter som kommer felleskapet til gode, og som tilpasses et samfunn i stadig utvikling (Utdanningsdirektoratet, 2006).

2.2.3. Prinsipper for opplæringen

Prinsipper for opplæringen er også en del av Kunnskapsløftet. Disse ble fastsatt av Kunnskapsdepartementet juni 2006 (Utdanningsdirektoratet, 2006). Prinsippene sammenfatter og utdypet bestemmelser i Opplæringsloven. De bidrar til å tydeliggjøre skoleeiers ansvar for en opplæring som er i samsvar med lov og forskrift, i tråd med menneskerettighetene, og tilpasset lokale og individuelle forutsetninger og behov (Utdanningsdirektoratet, 2006).

Eit tydeleg verdigrunnlag og brei kulturforståing er grunnleggjande for eit inkluderande sosialt fellesskap og eit læringsfellesskap der mangfaldet blir sett høgt og respektert. I eit slikt læringsmiljø er det rom for samarbeid, dialog og meningsbryting (Utdanningsdirektoratet, 2006).

For å utvikle elevane sin kulturelle kompetanse til delta i eit multikulturelt samfunn, skal opplæringa leggje til rette for at dei får kunnskap om ulike kulturar og erfaring med eit breitt spekter av kulturelle uttrykksformer. Opplæringa skal fremme kulturforståing og medverke til å utvikle både sjølvvinnings og identitet, respekt og toleranse (Utdanningsdirektoratet, 2006).

En annen del av prinsipper for opplæringen er *Læringsplakaten*. Her står det blant annet at læreren skal stimulere elevene til å utvikle egne læringsstrategier og evnen til kritisk tenkning. Læreren skal også bidra til å stimulere elevene i deres personlige utvikling og identitet, i det å utvikle etisk, sosial og kulturell kompetanse og evne til demokratiforståelse og demokratisk deltakelse (Utdanningsdirektoratet, 2006).

I prinsipper for opplæring kommer også styringsdokumentene med føringer for hvordan opplæringen skal tilrettelegges. Lærerne har en plikt til å gjennomføre det som er nedfelt i disse. Samtidig har lærerne blitt gitt et handlingsrom, og har derfor relativt stor frihet til å legge opp sin egen undervisning. Dette handlingsrommet gjør at praktiseringen av blant annet prinsipper for opplæringen vil kunne variere fra skole til skole, og lærer til lærer.

2.2.4. Læreplan i samfunnsfag

I læreplanen i samfunnsfag finner vi først en fattet tekst som beskriver formålet med faget. Her er mange viktige samfunnsvitenskapelige begreper nevnt, og målet er at elevene skal få nok kunnskap om disse til å bruke dem i sin egen samfunnsdeltakelse. Det er stor vekt på

begreper som demokrati, likestilling, medmenneskelighet, mangfold og kultur, både i et historisk perspektiv og i dagens samfunn. Et av formålene med faget er at det skal medvirke til bevisstgjøring rundt identitetsdanning og trygg forankring i eget samfunn og egen kultur for alle elever. De skal også få kunnskap om urfolk og andre minoriteter fra rundt om i verden (Utdanningsdirektoratet, 2013).

Videre i læreplanen finner man kompetansemålene for de ulike årstrinnene. Etter endt 10. årstrinn skal blant annet disse to kompetansemålene være oppnådd:

[...] gjere greie for omgrepa haldningar, fordommar og rasisme og vurdere korleis haldningar kan bli påverka, og korleis den einskilde og samfunnet kan motarbeide fordommar og rasisme (Utdanningsdirektoratet, 2013).

[...] gje døme på og diskutere kulturelle variasjonar og drøfte moglegheiter og utfordringar i fleirkulturelle samfunn (Utdanningsdirektoratet, 2013).

Begge kompetansemålene tar for seg begreper som stadig blir brukt i et flerkulturelt samfunn. Det er svært viktig at elevene får kjennskap til disse, ettersom samfunnet vi i dag lever i blir mer og mer flerkulturelt. Refleksjonen rundt muligheter og utfordringer ved et slikt samfunn er svært relevante, og tanker rundt hvordan samfunnet kan motarbeide fordommer og rasisme. Det er lærens oppgave å sørge for at elevene sitter med kunnskap om innholdet i disse kompetansemålene etter endt 10. årstrinn. Hvordan dette blir gjennomført er svært ulik fra lærer til lærer, men alle har et ansvar for å sørge for at elevene blir rustet på best mulig måte til å være gode deltakere i et flerkulturelt samfunn.

3.0 Metode

For å besvare problemstillingen har vi valgt å bruke både kvalitativ og kvantitativ metode. Vi har valgt å intervju to lærere og to rektorer, i tillegg til å gjennomføre en spørreundersøkelse på to 10.klasser med ulik grad av flerkulturalitet. I dette kapitlet vil vi starte med å beskrive de ulike metodene som er brukt i oppgaven, begrunne metodevalget og drøfte styrker og svakheter ved metodene. Videre vil vi presentere deltakerne i undersøkelsene. Til slutt vil vi vurdere resultatene, reflektere over informasjonen som er innhentet og se nærmere på feilkilder i studiet.

3.1. Kvalitativ og kvantitativ metode – intervju og spørreundersøkelse

For å få belyst problemstillingen har vi valgt å gjennomføre både kvalitative- og kvantitative undersøkelser. Vi har valgt å gå bort fra det tradisjonelle skillet mellom å kun bruke kvantitative datainnsamlingsmetoder (tall og statistikk) eller kvalitative (ord og tekster). I stedet har vi valgt å kombinere disse to metodene. I vår undersøkelse utfyller de to metodene hverandre. De gir ulik type informasjon, samtidig som kombinasjonen av de inspirerer til ytterligere refleksjon og diskusjon. Ved å se på de to metodene som komplimentere til hverandre klarer vi å belyse problemstillingen på best mulig måte (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 41).

I den kvalitative delen av studiet valgte vi å bruke strukturerte intervju. I et strukturert intervju stiller forskeren de samme spørsmålene til alle, og alle spørsmålene er utformet i forkant av intervjuet (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 74). På denne måten var vi sikret at alle intervjuobjektene våre svarte på de samme spørsmålene, og sammenligningen av svarene ble derfor mer oversiktlig. Spørsmålene på intervjuguiden var nøye gjennomtenkt på forhånd for å sikre at vi skulle få gode nok svar til å kunne besvare problemstillingen. Intervjuobjektene besvarte spørsmålene skriftlig. De fikk ti dager på å svare på undersøkelsen, og sendte dokumentet i retur på mail.

Det er både positive og negative sider ved å gjennomføre et intervju skriftlig. Fordelen med et skriftlig intervju at intervjuobjektet kan bli mer reflektert. Intervjuobjektet får mer tid til å tenke seg om, og vil forhåpentligvis komme med gode, reflekterte svar. På den negative siden mister intervjuet spontaniteten som man ofte opplever i et intervju som blir gjennomført

ansikt til ansikt. Intervjuobjektet vil også føle mer press til å snakke sant når man gjennomfører et ansikt til ansikt-intervju, enn når intervjuobjektet leverer svarene tilbake skriftlig (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 70-71).

I den kvantitative delen brukte vi strukturert datainnsamling i form av en spørreundersøkelse. I en slik undersøkelse foretar forskeren en klar strukturering av spørsmål og svar før undersøkelsen gjennomføres. Spørsmålene er fastsatt på forhånd, og svaralternativene er låste (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 86). Spørreundersøkelsen til elevene ble gitt til lærerne som gjennomførte denne i en samfunnsfagstime. Vi hadde ikke kontakt med elevene under gjennomføringen av undersøkelsen. Dette var for å unngå at vi skulle ha noen påvirkningskraft på elevene.

Fordelen med strukturert datainnsamling er at undersøkelsen kan nå ut til mange, og at svarene kan gjøres om til tall og dermed behandles gjennom enkel statistikk (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 86). På denne måten fikk vi en god oversikt over datamaterialet vi hadde samlet inn, og vi kunne trekke ut forskjeller og likheter ved de ulike skolene. Negative sider med kvalitativ forskningsmetode, og strukturert datainnsamling er at spørsmålene og svarene er relativt låst, og det er ikke rom for å komme med synspunkter utover det som blir spurt om. Kvaliteten på undersøkelsen er derfor svært avhengig av hvordan spørsmålene og svarene er utformet (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 87).

3.2. Deltakere

Vi valgte ut to lærere og to rektorer fra skoler med ulik grad av flerkulturalitet som deltakere i prosjektet. Lærerne vi intervjuet er begge lærere i samfunnsfag på 10. trinn. I den kvantitative delen av forskningsprosjektet valgte vi å bruke klassene til de to samfunnsfaglærerne. På denne måten fikk vi et innblikk i lærerens syn og holdninger gjennom kvalitative intervjuer, for å så bruke kvantitativ spørreundersøkelse hos elevene. Dette gjorde vi for å se nærmere på sammenhengen mellom lærerne og elevenes holdninger, syn på lærerens påvirkningskraft og undervisning rundt temaet.

Lærerne som ble intervjuet, er begge kvinnelige lærere med over 15 års erfaring i klasserommet. Rektorene var begge menn, med relativt kort erfaring som rektor. De har begge arbeidet lenge innenfor skolesystemet som lærere. Elevene som ble spurt om å gjennomføre

spørreundersøkelsen gikk alle i 10. klasse. Det var en kombinasjon av gutter og jenter, og elever med ulik kulturell bakgrunn.

3.3. Vurdering av resultater

Resultatene vi sitter igjen med etter undersøkelsene er interessante, og de har gitt oss et godt grunnlag til gode refleksjoner rundt temaet som vi ønsker å belyse. Ved å bruke to rektorer, to lærere og to elevklasser har vi samlet store mengder med data som er med på å besvare problemstillingen vår. Det har også gitt oss muligheten til å sammenligne resultatene mellom de to skolene, og trekke frem ulikhetene. Ved å bruke samfunnsfaglærerne til klassene har vi også hatt muligheten til å kryssjekke lærerens svar opp mot elevenes oppfatninger av undervisningen. Dette har gitt oss et mer helhetlig bilde på hva som skjer i klasserommet, og hvor mye vekt læreren legger på emnet vi ønsker å belyse.

Gjennomføringen av intervjuene av lærerne og rektorene ble gjennomført skriftlig.

Konsekvenser av dette kan være at lærerne mister en del av spontaniteten, og at noen av svarene i større grad er mer politisk korrekt enn de ville ha vært om vi hadde stilt de samme spørsmålene muntlig. En annen faktor som er viktig å merke seg er at på noen punkter valgte informantene å ikke besvare spørsmålene. Dette kan være med på å gi en feiltolkning av datamaterialet som er samlet inn.

Ved elevundersøkelsen var det et avkrysningsfelt der elevene kunne krysse av for *verken enig eller uenig*, dette er et felt som har vært vanskelig å tolke. En konsekvens av dette kan være at prosentandelen ikke nødvendigvis er helt representativ for klassen som en helhet, og at resultatene kunne vært annerledes om vi hadde hatt et annet svaralternativ.

Det er viktig å tilføye at undersøkelsene kun ble gjennomført på to skoler med ulik grad av flerkulturalitet, og resultatene ikke nødvendigvis er representative for alle skoler. Det gir likevel en pekepinn på tendenser som finnes i den norske skolen.

4.0. Presentasjon av data

For å belyse problemstillingen valgte vi å gjennomføre intervjuer av rektorer og lærere. Her presenterer vi et utdrag fra intervjuene, og har valgt å trekke frem svarene som er mest aktuelle for oppgaven. Intervjuene i sin helhet er lagt ved som vedlegg.

Det samme gjelder spørreundersøkelsen til elevene. Også her har vi valgt å løfte frem de grafene som er mest relevante for å belyse problemstillingen. En fullstendig oversikt over resultatene fra elevundersøkelsen ligger som vedlegg.

Gjennom oppgaven skiller vi hele tiden mellom «skole 1» og «skole 2». Det er viktig å presisere at rektor 1 og lærer 1 hører til skole 1, og rektor 2 og lærer 2 hører til skole 2. Samtidig vil vi understreke at det flerkulturelle elevantallet ved skolene varierer. Skole 1 har et større kulturelt mangfold enn skole 2.

4.1. Intervjuguide av rektor

For å danne oss et bilde av rektorenes erfaringer, var det naturlig å stille spørsmål om hvor lenge de har arbeidet som rektor. Her kom det frem at begge rektorene har henholdsvis 1 og 2 års erfaring, men at de begge har lang erfaring som lærere. Videre var vi interessert i finne ut hvorvidt de har erfaringer med minoritetselever. Rektor 1 har hatt erfaring som faglærer og kontaktlærer for minoritetspråklige elever, mens rektor 2 har hatt få minoritetselever i sin læringgjerning. Begge rektorene legger til at de har erfaring med styrket norskopplæring. Det var også vesentlig å stille spørsmål om hvorvidt utdannelsen til rektorene har gitt de noen kunnskaper og ferdigheter i møte med minoritetselever. Her er begge samstemte om at utdannelsen ikke har gitt dem noen kunnskaper på dette område.

Styringsdokumentene som opplæringsloven, prinsipper for opplæring og den generelle delen av læreplanen sier alle noe om mangfold og inkludering. På bakgrunn av dette ble rektorene spurt om hvordan de og skolen forholder seg til dokumentene. Her valgte rektor 1 å ikke besvare spørsmålet. Rektor 2 sier at det er noe de skal forholde seg til, men samtidig sier han det er mulig de ikke har dokumentene nok fremme som ledene styringsdokumenter.

Rektorene ble også spurt om det finnes en plan på hvordan minoritetselever skal bli inkludert på deres skole. Der svarer rektor 1 at de ikke har en spesiell plan for hvordan dette skal gjøres. Han sier videre at han aldri har reflektert over at det skal være nødvendig, men at de retter fokuset på særskilt norskopplæring, og hvordan erfaringsutvikling skal gjøre de bedre. Rektor

2 forteller at de ikke har en egen plan for inkludering, men at de har en kommunal plan for sakshåndtering i forbindelse med minoritetspråklige elever.

En annen relevant faktor for oppgaven er rektorenes syn på det flerkulturelle samfunnet. Her påpeker rektor 1 at han ser på det flerkulturelle samfunnet som en mulighet, men med enkelte utfordringer. Rektor 2 ser i hovedsak positivt på det. Han mener vi må akseptere at Norge er blitt flerkulturelt, og at vi må handle ut i fra det. Han legger til at det er et spennende samfunn, og at det er med på å utvikle oss som mennesker. Videre spurte vi om de kunne nevne noen positive og negative sider ved å ha minoritets elever i skolen. Begge rektorene er enige i at det bidrar til nye erfaringer og mangfold. Rektor 1 trekker frem at det er med på å stille krav til faglærerne når det kommer til begrepslæring i de enkelte fagene. Rektor 2 fokuserer på at alle har godt av å møte nye kulturer og mennesker. På den negative siden trekker han frem at det kan være utfordrende å vite hvordan en skal møte minoritets elever på en god og inkluderende måte.

4.2. Intervjuguide av lærere

Begge lærerne har lang erfaring i klasserommet. Lærer 1 startet som ufaglært lærervikar i 1997, men har nå arbeidet som faglært lærer i 15 år. Lærer 2 har arbeidet som lærer siden 1990, og har 27 års erfaring i klasserommet. Lærer 1 har som kontaktlærer blitt godt kjent med minoritetspråklige elever og familiene deres. Lærer 2 har liten erfaring med minoritetspråklige elever, og har gjennom sine 27 år som lærer kun hatt tre minoritets elever. På spørsmål om hvorvidt utdannelsen deres har gitt dem noen kunnskaper og ferdigheter i møte med minoritets elever, svarer begge lærerne nei. Vi var også interessert i å høre om lærerne underviste annerledes dersom de har minoritets elever i klasserommet. Her svarer lærer 1 nei, og lærer 2 velger å ikke besvare spørsmålet.

I læreplanen i samfunnsfag står det at elevene etter endt 10.trinn skal kunne:

[...] Gjere greie for omgrepa haldningar, fordommar og rasisme og vurdere korleis haldningar kan bli påverka, og korleis den einskilde og samfunnet kan motarbeide fordommar og rasisme.

[...] Gje døme på og diskutere kulturelle variasjonar og drøfte moglegheiter og utfordringar i fleirkulturelle samfunn.

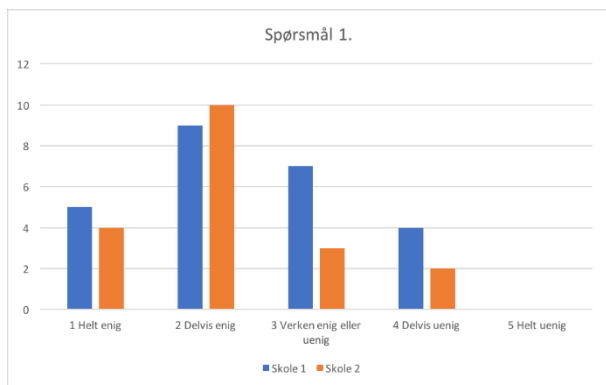
På bakgrunn av innholdet i disse to kompetansemålene, spurte vi lærerne hvilke erfaringer de har med undervisning rundt de to målene. Vi var også nysgjerrige på om kompetansemålene kun kommer opp som et enkelt emne i samfunnsfag, eller om det tas opp gjentatte ganger i løpet av undervisningsåret. Lærer 1 sier at læreplanmålene er veldig aktuelle for ungdommer. Hun bruker historieundervisningen til å sette fokus på disse emnene, og mener historiebevissthet er viktig for alle. Lærer 2 sier at dette er sentrale mål, og også hun kommer innom emne i undervisningen om andre verdenskrig, menneskerettigheter og urbefolkningen. Videre spurte vi om læreplanmålene kun er en del av samfunnsfag, eller om innholdet i dem er en naturlig del av alle fag. Her svarer begge lærerne at dette i hovedsak er noe de kommer innom i samfunnsfag, men lærer 1 trekker frem at hun også er innom temaet som kontaktlærer.

For å skape oss et bilde av lærernes verdier og holdninger rundt det flerkulturelle samfunnet, stilte vi spørsmål om hva de legger i begrepene inkludering og mangfold, og hva det betyr for dem. Lærer 1 svarer at hun har et positivt syn på det flerkulturelle samfunnet, og at mangfold og inkludering for henne betyr like rettigheter og et naturlig felleskap. Lærer 2 mener inkludering beskriver forholdet mellom individ og felleskap, og at mangfold i skolesammenheng betyr at det skal være rom og plass for alle uavhengig av handicap, hudfarge og religion. Samtidig trekker hun frem at det er viktig å benytte seg av muligheten mangfoldet gir. Begge lærerne er enige i at inkludering og mangfold er viktig i skolen, og at det skal være et godt klassemiljø der alle elevene er en like stor del av felleskapet. Lærer 1 trekker likevel frem at det kan være utfordrende å få til inkludering på en tilfredsstillende måte. Vi ønsket også å kartlegge hvor vidt lærerne tror at deres tanker og holdninger rundt inkludering og et flerkulturelt samfunn påvirker elevene. Lærer 1 svarer her at hun ønsker å opplyse elevene godt nok til at de selv kan ta egne og reflekterte valg når det kommer til disse problemstillingene. Lærer 2 mener det er viktig å formidle åpenhet og respekt, og legger vekt på at lærere er rollemodeller, og at alle lærere er nødt til å være bevisste på rollen sin.

4.3. Presentasjon av elevundersøkelsen

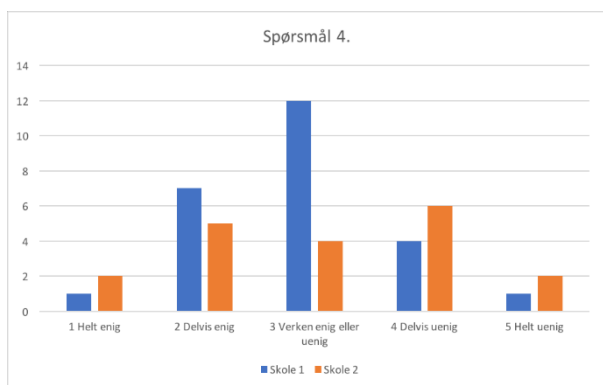
I elevundersøkelsen ble elevene stilt konkrete spørsmål, eller påstander med faste svaralternativ. Vi ønsket å undersøke om det var noen sammenhenger mellom elevenes

oppfatninger av det flerkulturelle samfunnet og det kulturelle mangfoldet ved skolene. Nedenfor har vi valgt ut noen tabeller som er sentrale for drøftingsdelen, og som ligger til grunn for svaret på problemstillingen.

1. Vi snakker ofte om det flerkulturelle samfunnet på skolen.

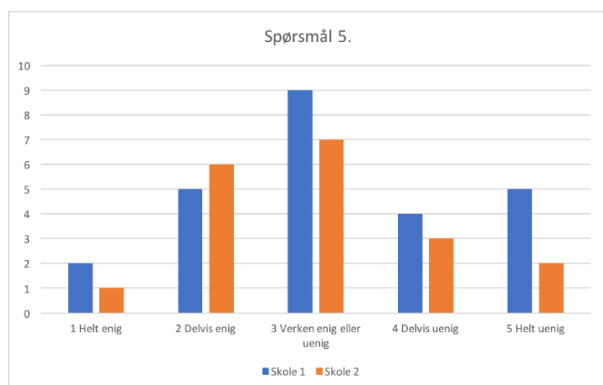
Ut i fra undersøkelsen kan vi se at det flerkulturelle samfunnet blir snakket om på skolene. Majoriteten av svarene til elevene ligger på *helt- eller delvis enig*. Kun 6 elever er delvis uenig i denne påstanden.

4. Samfunnet har et positivt syn på innvandring.

På dette spørsmålet svarer 28 % av elevene ved skole 1 at de er *helt- eller delvis uenig* i denne påstanden. På skole 2 svarer hele 42 % av elevene at de er *helt- eller delvis uenig*. Det vil si at en stor andel av elevene ved skole 2 mener

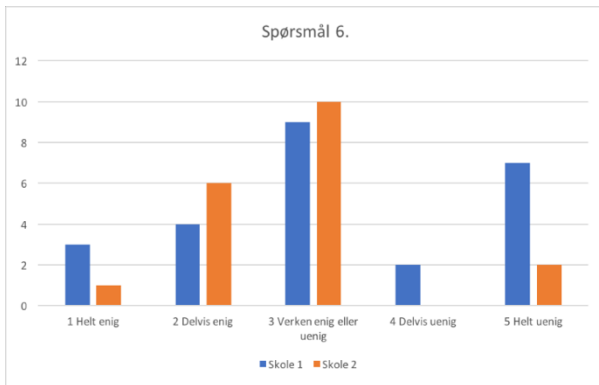
samfunnet har et negativt syn på innvandring.

5. Det finnes fordommer mot innvandring blant mine medelever.

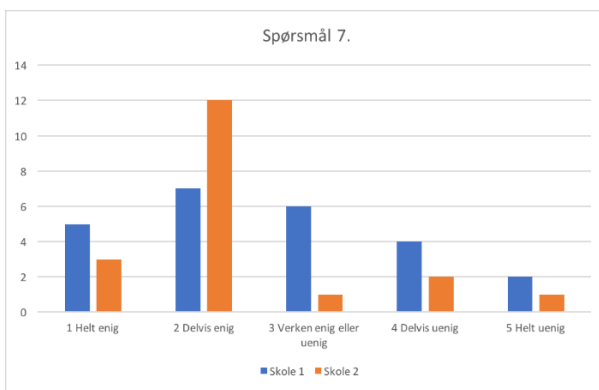
På dette spørsmålet kommer det frem at 32 % av det totale elevantallet mener det finnes fordommer blant medelever. 37 % av elevene ved skole 2 er *helt- eller delvis enige* i denne påstanden, mens 26 % av elevene ved skole 2

sier at de er *helt- eller delvis uenig*. Ved skole 1 svarte 28 % av elevene at det finnes fordommer, mens 36 % var *helt- eller delvis uenig*. Dette sier oss at det er delte meninger, men at det finnes fordommer mot innvandring i norske skoler i dag.

6. Læreren min påvirker synet mitt på det flerkulturelle samfunnet.

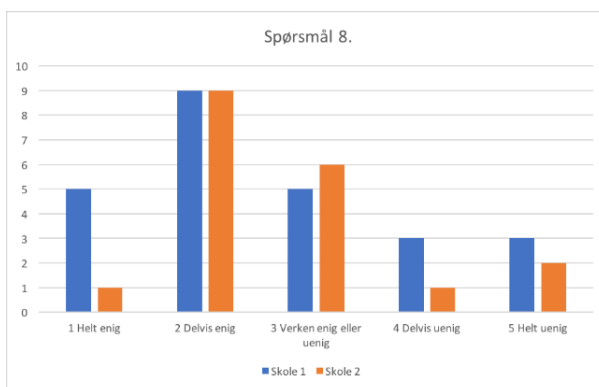
På dette spørsmålet kommer det frem at 32 % av det totale elevantallet er *helt- eller delvis* enig i at læreren påvirker deres syn på det flerkulturelle samfunnet. 25 % av elevene sier at de er *delvis- eller helt uenig* i denne påstanden.

7. Nyheter, Facebook, Nettaviser og kommentarfelt påvirker synet mitt på det flerkulturelle samfunnet.

I forbindelse med denne påstanden sier flertallet at de er enig i påstanden. Det er spesielt hos skole 2 at dette kommer tydelig frem. Her er hele 75 % av elevene *helt- eller delvis enig* i

påstanden om at medier påvirker deres syn på det flerkulturelle samfunnet. Ved skole 1 sier 44 % at de er *helt- eller delvis enig*. Dette sier oss at ulike medier har stor påvirkning på elevene.

8. Vennene mine påvirker synet mitt på det flerkulturelle samfunnet.

Både ved skole 1 og skole 2 er flertallet av elevene *delvis enige* i denne påstanden. Det er tydelig at venner har mye å si, men det er også elever ved begge skoler som ytrer at venner ikke påvirker deres syn på det flerkulturelle

samfunnet.

I tillegg til spørreundersøkelsen ble elevene spurt om å svare mer utdypende på to spørsmål:

Hva tenker du om det flerkulturelle samfunnet? Er det positivt eller negativt med et stort mangfold, begrunn svaret ditt?

Føler du selv at du er forberedt på å leve i et flerkulturelt samfunn? Hvorfor, hvorfor ikke?

Svarene til elevene viser at en stor andel stiller seg nøytrale til det flerkulturelle samfunnet, og har lite utdypende svar. En andel av elevene er positive til det flerkulturelle samfunnet, og trekker frem at ulike kulturer er en berikelse. En elev ytret delte meninger om å være forberedt på å leve i det flerkulturelle samfunnet. Eleven trekker frem at internett og medier påvirker mye, og at skolen forteller generelt lite. En andel av elevene stiller seg kritisk til det flerkulturelle samfunnet, og trekker frem at de frykter kulturer som de mener er en trussel for det norske samfunnet. En elev ytret et ønske om at «de skal legge hijaben på hylla», mens en annen mener at «multikulturalisme er selvmord». Det kritiske synet på det flerkulturelle samfunnet går igjen hos begge skolene, men andelen kritiske elever er størst hos skole 2.

5.0 Drøfting

For å kunne belyse oppgavens problemstilling på best mulig måte, har vi valgt å komme med fire påstander som tar utgangspunkt i funn vi har gjort i våre undersøkelser. Ved hjelp av resultatene fra studiene som er gjennomført og anvendt teori, ønsker vi å løfte frem vesentlige faktorer med inkludering og flerkulturelt mangfold i skolen.

5.1. Påstand 1: Begreper som mangfold og inkludering er ikke et helhetlig fokus i skolen.

I presentasjon av data kommer det frem hvordan lærer 1 og lærer 2 forholder seg til de to kompetansemålene i samfunnsfag (se s.19-20). Begge lærerne er enige i at det er relevante kompetansemål, og at de er innom emnet flere ganger i løpet av undervisningsåret. Lærer 1 påpeker at hun bruker kompetansemålene innenfor de fleste emner i samfunnsfag, mens lærer 2 fokuserer på målene i henhold til undervisning om andre verdenskrig, menneskerettigheter og urbefolkningen. Lærer 1 uttrykker at innholdet i kompetansemålene også er relevant som kontaktlærer i forhold til flerkulturelle elever. Det kommer frem at lærerne i hovedsak legger vekt på emnet i samfunnsfag, og at de ikke trekker med seg innholdet inn i andre fag de underviser i. I følge Banks (2004) må det være fokus på at det flerkulturelle blir en integrert del av alle fag (se s.9-10). Han legger til grunn at dette må være tilstede for å få til en velfungerende flerkulturell opplæring. Begge lærerne underviser i flere fag, men fokuserer likevel kun på det flerkulturelle som et emne innenfor samfunnsfag. Dette strider mot Banks poeng. I og med at de fem dimensjonene i hans teori henger så tett sammen, vil dette få en påvirkning på skolens helhetlige virksomhet innenfor flerkulturell opplæring.

I teoridelen viste vi at Jortveit (2014) påpeker at lærerne er gitt et handlingsrom som gir dem frihet til å legge skjønn, utdanningsbakgrunn og egen verdi- og moraloppfatning til grunn i beslutninger som tas (se s.12). Lærerne må derfor hele tiden balansere dette, og innholdet i styringsdokumentene for å fremme elevenes læring på best mulig måte. På bakgrunn av svarene til lærerne, ønsker vi å påpeke at de har for mye fokus på konkrete kompetansemål og glemmer innholdet i styringsdokumentene som hele tiden skal ligge som et bakteppe i undervisningen. Vil vi likevel påpeke at lærer 1 mestrer denne balansegangen på en bedre måte ved at hun trekke paralleller til flere deler av samfunnsfag og rollen som kontaktlærer. Forskjellen mellom lærerne som nå har blitt belyst, kan være med på å poengtere at

variasjonene i erfaring har påvirkning på hvordan lærerne forholder seg til styringsdokumentene. Lærer 1 har mer erfaring enn lærer 2, og en vesentlig grunn til dette er at lærer 1 arbeider på en skole som har et større flerkulturelt mangfold. Med tanke på at mangfoldet er større, vil også bevisstheten rundt mangfoldet være sterkere.

Hver skole har sin egen skolekultur. Skolekulturen på skole 2 bærer preg av et lite kulturelt mangfold, noe som fører til mangelfull erfaring hos lærere og rektor. På spørsmål om hvordan skolen forholder seg til styringsdokumenter som gjelder mangfold og inkludering, svarer rektor at det er mulig at de ikke blir tatt godt nok i bruk (se s.18). I og med at andelen av flerkulturelle elever ved skole 2 er relativt liten, blir fokuset til lærere og rektor ved skolen ubevisst tatt vekk i fra det flerkulturelle aspektet ved styringsdokumentene. Kombinasjonen av få flerkulturelle elever og lite fokus på styringsdokumentene kan gjøre at kulturelle variasjoner og mangfold ikke er en vesentlig del av skole 2 sin skolekultur. Skole 1 har et større flerkulturelt elevmangfold, noe som gjør at de ansatte ved skolen i større grad må forholde seg til mangfoldet. Rektor 1 sier at de ikke har en plan for hvordan flerkulturelle elever skal bli inkludert på skolen (se s.18). Han er likevel opptatt av at både lærere og rektor har stor påvirkning på omgivelsene, og at det derfor er viktig å være positiv til et flerkulturelt mangfold. Selv om skolen ikke har noen konkret plan for inkludering, vil vi likevel, basert på skolens størrelse, anse at kulturelle variasjoner og mangfold er en større del av skole 1 sin skolekultur.

Banks (2004) påpeker at skolen må ha en myndiggjørende skolekultur for å få til en helhetlig flerkulturell opplæring (se s.9-10). Lærere og rektorer har et ansvar for å skape en skolekultur der alle elever, uavhengig av kulturell bakgrunn skal inkluderes. Han understreker at fokus på mangfold og inkludering må være en helhetlig del av skolekulturen ved en skole. Tidligere har vi påpekt at kulturelle variasjoner og mangfold ikke er en vesentlig del av skole 2 sin skolekultur. Dette er ikke i tråd med Banks sin teori, som hevder at en myndiggjørende skolekultur er noe som er fundamentalt for å til flerkulturell opplæring. Selv om kulturelle variasjoner og mangfold er en større del av skole 1 sin skolekultur, er likevel skolens mangel på plan for inkludering et svakhetstegn. Banks hevder at lærere og rektor spiller en vesentlig rolle for å skape en myndiggjørende skolekultur, og de har derfor et ansvar for å sørge for at alle elever blir inkludert.

I elevundersøkelsen ble elevene spurt hvorvidt det flerkulturelle samfunnet blir snakket om på skolen (se s.21). Her svarer store andeler av elevene, både ved skole 1 og skole 2, at dette er tilfelle. Likevel kommer det frem at elever ved begge skolene mener at samfunnet har et negativt syn på innvandring, og at det finnes fordommer mot innvandring blant medelevene (se s.21). Årsaker til dette drøfter vi nærmere i påstand 3, men vi vil her poengtere at elevene har et kritisk syn på det flerkulturelle samfunnet. Banks (2004) påpeker i sin tredje dimensjon at lærere skal hjelpe elever til å ha et fordomsfritt og positivt syn på det flerkulturelle samfunnet (se s.9-10). Elevene konstanter at det flerkulturelle blir snakket om på skolen, men i og med at en andel av elevene sitter med fordommer, kan vi påstå at lærerne ikke arbeider nok for å forhindre dette. På bakgrunn av denne informasjonen mener vi lærerne er nødt til å arbeide mer i tråd med verdisynet i styringsdokumentene, og fokusere på Banks sin tredje dimensjon for å skape en god flerkulturell opplæring. Det må blir et mer helhetlig fokus på å skape et fordomsfritt og positivt syn på det flerkulturelle samfunnet i skolen.

På bakgrunn av informasjonen som nå er presentert, vil vi trekke frem at hele tre av Banks sine fem dimensjoner for en god flerkulturell opplæring mangler hos begge skolene. Teorien tilsier at det er en interaktiv dynamikk mellom de fem dimensjonene, og at for å lykkes må alle være tilstede (se s.9). I og med at skolene har for lite fokus på flerkulturell opplæring, og det helhetlige fokuset på verdisynet i styringsdokumentene ikke er tilstede, vil vi konstatere at begreper som mangfold og inkludering ikke er et helhetlig fokus i skolen.

5.2. Påstand 2: Lærere og rektorer som arbeider i dagens skole har for lite kompetanse om flerkulturell pedagogikk.

Gjennom våre undersøkelser kom det frem at rektorene og lærerne har relativt lang erfaring innenfor skoleverket, men at erfaringen med flerkulturelle elever er varierende på bakgrunn av det kulturelle mangfoldet ved skolene. (se s.18-19). Lærerne og rektorene ble spurt om de ser noen utfordringer når det kommer til flerkulturelle elever. Da ble svaret fra lærer 1 at det kan være utfordrende å vite hvordan elevene på best mulig måte skal bli inkludert i klassemiljøet og på skolen (se s.20). Rektorene ble også spurt om de hadde en plan for hvordan de skal ta imot flerkulturelle elever. Her svarte rektor 1 at de ikke har en spesiell plan for hvordan dette skal gjøres, men at de velger å rette fokuset på særskilt norskopplæring. Rektor 2 forteller at de ikke har en egen plan for inkludering av flerkulturelle elever, men at de har en kommunal plan for sakshåndtering i forbindelse med minoritetspråklige elever (se

s.18-19). Her kommer det tydelig frem at begge skolene mangler konkrete planer på hvordan flerkulturelle elever skal inkluderes sosialt i skolen. Fokuset ligger på det språklige, og at de skal få en god norskopplæring. Dette er i tråd med Scheie (2014) sin påstand om at skoleledere baserer begrepet flerkulturell på det språklige, og glemmer det kulturelle aspektet (se s.5). Samtidig trekker Westrheim (2013) frem at skoleledelsen spiller en vesentlig rolle for at flerkulturell tenkning og pedagogikk blir en del av skolens skolekultur (se s.9). I og med at begge rektorene kun trekker frem det språklige, viser dette at de har for lite kunnskap om flerkulturell pedagogikk.

I teoridelen kom det frem at flerkulturelle elever kan være barn som er født og oppvokst i Norge med utenlandske foreldre (se s.5-6). For oss blir det derfor naturlig å stille spørsmålet om kulturen elevene har med seg fra hjemmet blir ivaretatt på skolen. Banks (2004) sier at flerkulturelle tema og perspektiv er noe som må gjelde alle fag, og at det ikke er noe som kun angår språk og samfunnsfagene (se s.9-10). Her kommer det tydelig frem at det ikke bare er språket som skal være i fokus i undervisningen, men at det flerkulturelle skal innlemmes i alle fag, og at dette er noe skolen skal ha fokus på. Det er derfor viktig at elever som kommer fra et hjem med en annen kulturell bakgrunn skal få lov til å ha med seg denne kulturen også i skolen, og at det innlemmes som en naturlig del av skolehverdagen. Rektor 2 sier at det kan være utfordrende å inkludere elevene i det sosiale felleskapet på skolen (se s.19). På grunn av at det ikke er noen konkrete planer om hvordan dette skal løses, er det tydelig at både lærerne og rektorene har for lite kunnskap om flerkulturell pedagogikk. Både lærerne og rektorene sier at de ikke har fått noe kunnskap om flerkulturell pedagogikk gjennom utdanningen (se s.18-19). Etersom kompetanseutvikling på det flerkulturelle området i universitets- og høyskolesektoren ikke ble satset på før i 2013 (se s.10), er det naturlig at lærerne og rektorene ikke har tilstrekkelig kompetanse på dette området.

Mangelen på kompetanse kommer også frem i lærernes svar på om de ville undervist annerledes dersom de har flerkulturelle elever i klasserommet. Da vi spurte lærerne om dette, svarte lærer 1 at hun ikke ville gjort det og lærer 2 besvarte ikke spørsmålet (se s.19). Som lærerstudent i 2017 lærer vi at det er viktig å se alle elevene og kulturen de bærer med seg. I lærerutdanningen finnes det to kompetansemål som tar utgangspunkt i det flerkulturelle. Blant annet at vi skal ha kunnskap om barn og unges læring, danning og utvikling i flerkulturelle og flerspråklige kontekster, og at vi skal bidra til å styrke internasjonale og flerkulturelle

dimensjoner (se s.10). Det kommer frem i stortingsmelding 6 (2012) at språklig og kulturelt mangfold må være en naturlig del av skolens virksomhet, og at ansatte må ha nødvendig kompetanse på dette feltet (se s.10). Statistikken viser at innvandringen til Norge har økt betraktelig. Vi har i dag barn og unge som enten selv har innvandret til Norge, eller som er født og oppvokst i landet av foreldre med innvandrerbakgrunn (se s.5-6). De bærer alle med seg ulike kultursyn som skal ivaretas i skolen. Børhaug & Helleve (2016) trekker frem at den største utfordringen kan være å skape gode og pedagogiske læringsmiljø i en tid da migrasjonen er stor (se s.8). Som lærerstudenter faller det oss derfor naturlig å svare ja på spørsmålet om vi ville endret undervisningen om vi hadde hatt flerkulturelle elever i klasserommet. Vi argumenterer derfor for at kompetansen til lærerne er mangelfull når det gjelder flerkulturelle elever, og at det flerkulturelle kom for sent inn i lærerutdanningen. Statistikken viser at antallet flerkulturelle elever kommer til å stige med årene, og det er derfor viktig at fokuset på det øker. I styringsdokumentene er det slått fast at elever skal ha kjennskap til det flerkulturelle, og dette kan være vanskelig om lærerne ikke sitter med kompetansen som skal til for å inkludere det flerkulturelle i undervisningen.

5.3. Påstand 3: Sosiale medier og tradisjonelle medier har større påvirkningskraft på elever enn lærere.

Lærere er som nevnt tidligere pliktet til å forholde seg til det verdigrunnlaget som en finner i skolens formålsparagraf, og som er videre utdypet i kunnskapsløftet. Under emnet prinsipper for opplæringen står det blant annet at opplæringen skal fremme kulturforståelse og medvirke til og utvikle både selvinnsikt og identitet, respekt og toleranse (se s. 13). Det er skolen og læreren på vegne av staten som har i oppgave å tilegne elevene denne kunnskapen.

De siste 10 årene har ulike former for medier eksplodert, og vi lever i dag i et mediasamfunn. Det var derfor naturlig å spørre elevene i spørreundersøkelsen om tradisjonelle og nye medier påvirker deres syn på det flerkulturelle samfunnet. Gjennom svarene til elevene kommer det frem at venner og medier har større påvirkningskraft på de unge enn det vi først antok (se s.22). I stortingsmelding 16 (2002) står det at den organiserte opplæringen konkurrerer med mange andre former for kunnskapsformidling, og at en stor del av elevenes læring skjer i familieliv, fritid, samfunnsliv og mediepåvirkning (se s.8).

I vår undersøkelse ble elevene spurt om medier som Facebook, nettaviser og kommentarfelt påvirker deres syn på det flerkulturelle samfunnet (se s.22). På skole 1 svarte 44 % at de er helt eller delvis enig i påstanden, mens 28 % sier de er delvis eller helt uenig. På skole 2 var resultatet at hele 75 % av elevene er helt eller delvis enig i påstanden om at media påvirker dere syn på det flerkulturelle samfunnet. I den utdypende delen av elevundersøkelsen kom det frem at en elev mener internett og medier påvirker mye, og at skolen forteller generelt lite om det flerkulturelle samfunnet (se s.23). Dette sier oss at medier har stor påvirkningskraft på elevene. Elevene ble også spurt om læreren påvirker deres syn på det flerkulturelle samfunnet (se s.22). Her kommer det frem at kun 32 % av det totale elevantallet som deltok i undersøkelsen sier at de er helt eller delvis enig i påstanden om at læreren påvirker deres syn på det flerkulturelle samfunnet. Det kommer klart frem at media har større påvirkningskraft på elevene enn det læreren har på det aktuelle emnet. Vi kan på mange måter slå fast at skolen taper sin påvirkningskraft til medier. Elever i dag er som regel alltid på nett, og der er informasjonsflyten stor. Læreren har derimot bare en kanal å spre sitt budskap på, og det er i klasserommet.

I læringsplakaten under prinsipper for opplæring står det at en skal stimulere elevene til å utvikle egne læringsstrategier og evne til kritisk tenkning (se s.13). Kritisk tenking anser vi som essensielt for å kunne delta i samfunnet. I og med at lærerens posisjon blir svekket, er det viktig å lære elevene å tenke kritisk. Informasjonen som er tilgjengelig gjennom ulike medier er ikke alltid pålitelig, og det er derfor viktig å sørge for at elevene er bevisste på dette. Flerkulturalitet er et dagsaktuelt og høyt debattert emne i dagens samfunn. Ikke alle er like positive til et flerkulturelt samfunn. Kommentarfelt på ulike nyhetsartikler, Facebook og andre sosiale medier inneholder ofte fordommer og argumenter uten rot i virkeligheten. Det er viktig at elevene klarer å skille mellom fakta og upålitelige kommentarer. Som Jonas G. Støre (2008) sa; mangel på kunnskap fører til fordommer, og veien er kort fra fordommer til rasisme (se s.8).

I spørreundersøkelsen til elevene kommer det frem at 32 % av det totale elevantallet mener at det finnes fordommer mot innvandring blant medelevene (se s.21). 36 % sier at de er verken enig eller uenig i påstanden, mens 32 % er delvis eller helt uenig. Her ser vi at det er like mange elever som mener at det finnes fordommer blant medelevene, som det er elever som

mener at det ikke finnes fordommer. På bakgrunn av dette kan vi derfor slå fast at det finnes fordommer mot innvandring i den norske skolen.

Dersom elevene baserer sine holdninger til det flerkulturelle samfunnet på negative og uvitende uttalelser fra ulike kommentarfelt og sosiale medier, kan dette være med på å skape rasistiske og negative holdninger til det flerkulturelle fellesskapet. Lærerens samfunnsoppdrag er å videreføre gode verdier og holdninger til sine elever som baserer seg på et verdisett forankret i formålsparagrafen. Det er derfor synd at skolen taper påvirkningskraft når det kommer til holdninger rundt det flerkulturelle samfunnet, og at elevene heller tar til seg kunnskap om emnet som ikke nødvendigvis er i tråd med verdisynet til den norske stat.

5.4. Påstand 4: Elever ved skoler med et større flerkulturelt mangfold er mer rustet til å delta i et flerkulturelt samfunn.

I drøftingen av påstand 1 kom det frem at skoler med færre flerkulturelle elever har en skolekultur med et mindre fokus på mangfold og inkludering. Det er interessant å se det i sammenheng med elevenes syn på innvandring og hvorvidt det finnes fordommer blant elevene. I påstand 3 skrev vi at 32 % av det totale elevantallet mener det finnes fordommer mot innvandring blant medelevene. Det som er interessant å se er at hos skole 2 sier 37 % av elevene at de er helt - eller delvis enig i påstanden om at finnes fordommer blant medelevene, mens 26 % er helt – eller delvis uenig. Det understreker at den største prosentandelen av elevene ved skole 2 mener at det finnes fordommer mot innvandring blant medelevene. Ved skole 1 er det 28 % som mener det finnes fordommer, mens 36 % er uenig (se s.21). Vi kan derfor konstatere at tendensen er at elevene ved skole 1 har et mer positivt syn på det flerkulturelle samfunnet enn elevene ved skole 2. I stortingsmelding 6 (2012) vektlegges det at det å ha kontakt med andre ulike seg selv, er med på å redusere fordommer (se s.7). Det flerkulturelle mangfoldet på skole 1 er høyere enn på skole 2. Det er derfor naturlig at elevene her omgås et større mangfold, noe som i følge teorien kan være med på å redusere fordommer.

Elevene ved skole 2 har mer fordommer mot et flerkulturelt samfunn, enn det elevene ved skole 1 har. I den utdypende delen av spørreundersøkelsen til elevene ytret en elev ved skole 2 et ønske om at «de skal legge hijaben på hylla», mens en annen hevder at «multikulturalisme er selvmord» (se s. 23). Det er viktig å poengtere at elevene ved skole 2 sine fordommer ikke

nødvendigvis eksisterer på bakgrunn av lærerens holdninger og verdier, men på grunn av mediens store påvirkningskraft. Stortingsmelding 6 (2012) trekker frem at holdninger og fordommer bevisst eller ubevisst bygger på tolkninger av informasjon og erfaringer. Det blir også nevnt at ved liten personlig erfaring blir bilder som tegnes av andre, for eksempel gjennom media, mer vektlagt (se s.7). På bakgrunn av at lærere i dagens skole har for lite kompetanse om flerkulturell pedagogikk, og at skole 2 sin skolekultur bærer preg av et lite kulturelt mangfold, sitter elevene ved denne skolen med liten personlig erfaring om emnet. Dette medfører at elevene er mer mottakelige for påvirkning fra instanser utenfor skolen. En annen grunn til at elevene ved skole 1 har et mer positivt syn på det flerkulturelle er at de på et tidligere tidspunkt blir introdusert for et flerkulturelt samfunn på bakgrunn av at de går på en skole med et større kulturelt mangfold. Mangfoldet på skolen spiller derfor en stor rolle for å nøytralisere elevenes syn på det flerkulturelle samfunnet. Vi vil på bakgrunn av dette hevde at elever ved en skole med en lavere andel flerkulturelle elever er mindre rustet til å delta i et flerkulturelt samfunn.

6.0. Konklusjon

På bakgrunn av vår drøfting vil vi konstatere at det er variasjoner i måten skoler med ulik grad av flerkulturalitet praktiserer og fokuserer på mangfold og inkludering. Andelen av flerkulturelle elever spiller en vesentlig rolle når det kommer til skolens skolekultur, og det viser seg at skoler med et bredere kulturelt mangfold har et større fokus på flerkulturalitet. Dette er ikke fordi de har mer kompetanse, men utelukkende fordi de har et større flerkulturelt elevmangfold som gjør at det blir en naturlig del av skolehverdagen. Det er likevel bekymringsverdig at andelen flerkulturelle elever spiller inn på lærerens tolkning og praktisering av styringsdokumentene, som i utgangspunktet skal ligge til grunn for all undervisning. Det er tydelig at lærere i dagens skole har for lite kompetanse om flerkulturell pedagogikk, og dette er med på å påvirke det lite helhetlige fokuset på mangfold og inkludering i skolen. I lys av undersøkelsene har det vist seg at det finnes fordommer blant elever i den norske skolen. Mye av grunnen til dette er at lærerne ikke har et helhetlig fokus på mangfold og inkludering. En annen vesentlig faktor er mediernes påvirkningskraft som viste seg å være sterkere enn lærerens påvirkningskraft. Kombinasjonen av alle disse faktorene slår fast at det er forskjeller i praktisering og fokusering på skoler med ulik grad av flerkulturalitet, men mest av alt løfter de frem et annet vesentlig poeng, nemlig at dagens skole har et mangelfullt flerkulturelt perspektiv, og at lærere i for liten grad er med på å legge grunnlaget for et fordomsfritt syn på det flerkulturelle samfunnet.

7.0. Litteraturliste

- Arbeids- og inkluderingsdepartementet. (2006). *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering (2002-2006)*. Hentet 29. januar 2017 fra:
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/rap/2006/0016/ddd/pdfv/299289-r2006_hplan_rasisme.pdf
- Aasen, J. (2012). *Flerkulturell pedagogikk - En innføring* (2. utgave). Vallset: Oplandske bokforlag.
- Bachmann, K., & Haug, P. (2006). *Forskning om tilpasset opplæring*. Høgskulen i Volda. Volda: Høgskulen i Volda.
- Banks, J. A. (2004). Multicultural education - Historical Development, Dimensions, and Practice. I J. A. Banks, & C. A. McGee Banks, *Handbook of Research on Multicultural Education* (2. utgave). San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2012). *En helhetlig integreringspolitikk (St.meld. nr. 6. 2012-2013)*. Hentet 04. mars 2017 fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/ae2661f20cfe4899b303a5951334a9c1/no/pdfs/stm201220130006000dddpdfs.pdf>
- Børhaug, F. B., & Helleve, I. (2016). *Interkulturell pedagogikk som motkraft*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Birkelund, G. E., & Mastekaasa, A. (2009). *Interkulturell pedagogikk som motkraft - Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2016, 29. november). *Innvandrerbefolkningen i Norge*. Hentet 18. januar 2017 fra:
<https://www.imdi.no/om-integrering-i-norge/innvandrere-og-integrering/innvandrerbefolkningen-i-norge/>
- Jortveit, M. (2014). *Inkludering i en flerkulturell skole* (dr.gradsavhandling, Universitetet i Agder, Fakultet for humaniora og pedagogikk). Hentet fra:
<https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/281941/82%20Maryann%20Jortveit%20avhandling.pdf?sequence=1>
- Kunnskapsdepartementet. (2009, 06. februar) *Læreren: rollen og utdanningen (St.meld. nr. 11 2008-2009)*. Hentet 03. februar 2017 fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/dce0159e067d445aacc82c55e364ce83/no/pdfs/stm200820090011000dddpdfs.pdf>

- Kunnskapsdepartementet. (2010). *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1.–7. trinn og 5.–10. trinn*. Hentet 10. mars, 2017 fra:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/forskrift-om-rammeplan-for-grunnskolelar/id594357/>
- Munthe, E. (2013). Mangfold i skolen. I M. B. Postholm, E. Munthe, P. Haug, & R. J. Krumsvik, *Elevmangfold i skolen*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- NOU 2011:14. (2011). *Bedre integrering - Mål, strategier, tiltak*. Hentet 08. april 2017 fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/f5f792d1e2d54081b181655f3ca2ee79/no/pdfs/nou201120110014000dddpdfs.pdf>
- Opplæringsloven. (1998). § 1-1. *Formålet med opplæringa*. Hentet fra:
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61#KAPITTEL_1
- Postholm, M. B., & Jacobsen, D. I. (2016). *Læreren med forskerblikk*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Scheie, J. T. (2014). *Flerkulturell fellesskole: kompetanse i mangfold*. Oslo: Pedlex-Norsk skoleinformasjon.
- Statistisk sentralbyrå. (2017). *Nøkkeltall for innvandring og innvandrere*. Hentet 28. april 2017 fra: <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/nokkeltall>
- Tolo, A. (2014). Utforming av utdanningspolitikk på det flerkulturelle området. I A. Tolo, & K. Westerheim, *Kompetanse for mangfold. Om skolens utfordring i det flerkulturelle Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Utdannings- og forskningsdepartementet. (2002, 22. mars). *Kvalitetsreformen om ny lærerutdanning: Mangfoldig- krevende- relevant (St.meld. nr. 16 2001-2002)*. Hentet 16. april 2017 fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/ae31935c94ff4c169cc1c378e4a1be1d/no/pdfa/stm200120020016000dddpdfa.pdf>
- Utdanningsdirektoratet. (2006). *Prinsipper for opplæring*. Hentet 26. januar 2017 fra:
https://www.udir.no/globalassets/upload/larerplaner/fastsatte_lareplaner_for_kunnska_psloeftet/prinsipper_1k06.pdf
- Utdanningsdirektoratet. (2006). *Generell del av læreplanen*. Hentet 26. januar 2017 fra:
https://www.udir.no/globalassets/upload/larerplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf
- Utdanningsdirektoratet. (2013). *Læreplan i samfunnsfag*. Hentet 26. januar 2017 fra:
<http://data.udir.no/kl06/SAF1-03.pdf>

Westrheim, K. T. (2013). Mangfold og demokrati i den flerkulturelle skolen. I M. B. Postholm, E. Munthe, P. Haug, & R. J. Krumsvik, *Elevmangfold i skolen*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

8.0. Vedlegg

8.1. Vedlegg 1: Forespørsel om tillatelse til å foreta undersøkelser.

10. februar 2017

Til Rektor.

Forespørsel om tillatelse til å foreta undersøkelser

Mitt navn er _____, og jeg er student ved Høgskolen på Vestlandet. I samarbeid med min medstudent _____ skal jeg skrive bacheloroppgave våren 2017.

Vårt ønske med bacheloroppgaven er å se nærmere på hvilken måte skoler med ulik grad av flerkulturalitet praktiserer og fokuserer på mangfold og inkludering, og hvordan dette påvirker elevenes mulighet til å delta i et stadig mer flerkulturelt samfunn. I forbindelse med dette ønsker vi å intervjuere flere rektorer, lærere og elevgrupper ved ulike skoler for å få et sammenligningsgrunnlag til vår problemstilling/bacheloroppgave.

Jeg henvender meg til deg som rektor, med spørsmål om å få intervjuere deg og en samfunnsfagslærer ved din skole. Samtidig ønsker jeg også å stille spørsmål om det er mulig å få gjennomføre en spørreundersøkelse i 10. klassen til den læreren som skal intervjues.

Deg selv, lærerne og elevene vil bli gjort kjent med at deltakelsen er frivillig og at dere på hvilket som helst tidspunkt kan trekke dere uten å måtte begrunne dette nærmere. Det vil bli delt ut et informasjonsskriv til foreldene. Resultatene av studien vil bli publisert uten at den enkelte lærer, elev og skolen kan gjenkjennes.

Ta gjerne kontakt dersom du har spørsmål.

Med vennlig hilsen

Navn:

Høgskulen på Vestlandet - Grunnskolelærer 5-10.

Tlf:

E-post:

8.2. Vedlegg 2: Forespørsel om å delta i en undersøkelse.

1. februar 2017

Til _____

Forespørsel om å delta i en undersøkelse

Mitt navn er _____ og jeg er student ved Høgskolen på Vestlandet. I samarbeid med min medstudent _____ skal jeg skrive bacheloroppgaven våren 2017.

Vårt ønske med bacheloroppgaven er å se nærmere på hvilken måte skoler med ulik grad av flerkulturalitet praktiserer og fokuserer på mangfold og inkludering, og hvordan dette påvirker elevenes mulighet til å delta i et stadig mer flerkulturelt samfunn. I forbindelse med dette ønsker vi å intervjuere flere rektorer, lærere og elevgrupper ved ulike skoler for å få et sammenligningsgrunnlag til vår problemstilling/bacheloroppgave.

Jeg henvender meg til deg som lærer, med spørsmål om delta i en undersøkelse. Jeg ønsker å intervjuere deg. Ønsket vårt er å få vite mer om hvordan ulike lærere praktiserer og fokuserer på mangfold og inkludering, og hvilken påvirkning dere tror dere har på elevgruppen som undervises. Jeg henvender meg også for å høre om det er mulig å få gjennomført en kort spørreundersøkelse i din samfunnsfagsklasse om samme tema.

Det er frivillig å delta i prosjektet, og du kan på hvilket som helst tidspunkt trekke deg uten å måtte begrunne dette nærmere. Hvis du vil trekke deg vil alle opplysningene jeg har fått av deg bli slettet. Resultatene av studien vil bli publisert uten at den enkelte lærer, elev og skole kan gjenkjennes.

Ta gjerne kontakt dersom du har spørsmål.

Med vennlig hilsen

Navn:

Høgskolen på Vestlandet - Grunnskolelærer 5-10.

Tlf:

E-post:

8.3. Vedlegg 3: Informasjon til foresatte

20 februar 2017

Informasjon til foresatte

Mitt navn er _____, og jeg er 3. års student ved Høgskolen på Vestlandet. I samarbeid med min medstudent _____, skal jeg skrive bacheloroppgave våren 2017.

Vårt ønske med bacheloroppgaven er å se nærmere på hvilken måte skoler med ulik grad av flerkulturalitet praktiserer og fokuserer på mangfold og inkludering, og hvordan dette påvirker elevenes mulighet til å delta i et stadig mer flerkulturelt samfunn

Vi ønsker å gjennomføre en spørreundersøkelse i 10. klasse der vi fokusere på flerkulturelt samfunn, mangfold og inkludering.

Deltakelsen er frivillig og eleven kan på hvilket som helst tidspunkt trekke seg uten å måtte begrunne dette nærmere. Resultatene av studiet vil bli publisert uten at den enkelte elev og skolen kan gjenkjennes.

Undersøkelsen er som sagt frivillig, og dersom en ikke vil ha barnet sitt med på dette kan dere ta kontakt med samfunnsfagslærer _____.

Dersom dere ønsker mer informasjon kan dere ta kontakt med undertegnede.

Med vennlig hilsen

Navn:

Høgskulen på Vestlandet - Grunnskolelærer 5-10 trinn.

Tlf:

E-post:

8.4. Vedlegg 4: Intervjuguide rektor

Informantens bakgrunn

1. Hvor lenge har du arbeidet som rektor?

- Begge informantene er ferske i rektorstillingen. Rektor 1 har arbeidet som rektor i et år, og rektor 2 har arbeidet som rektor i tre år.

2. Hvorfor ønsket du å arbeide innenfor skolen?

- Begge rektorene hadde et ønske om å arbeide med barn og unge. De nevner begge at det er spennende og givende å være med på å forme de unge.

Erfaringer og utfordringer

1. Hvilke erfaringer har du med minoritets elever?

- Rektor 1 har hatt erfaring som faglærer og kontaktlærer for minoritetsspråklige elever.
- Rektor 2 har hatt få minoritets elever i egen lærergjerning.
- De har begge erfaring med organisering av styrket norskopplæring.

2. Kan du nevne noen positive og negative sider ved å ha minoritets elever i skolen?

Begge rektorene er enige i at det bidrar til nye erfaringer og mangfold.

- Rektor 1 nevner også at det er med på å stille krav til faglærerne når det kommer til begrepslæring i de enkelte fagene.
- Rektor 2 har fokus på at alle har godt av å møte nye kulturer og mennesker som ikke er helt lik en selv. Han mener også at elevene vil få flere impulser, og i større grad akseptere ulikheter.
- Rektor 1 kommer ikke på noen negative sider ved å ha minoritets elever på skolen.
- Rektor 2 trekker frem at det negative kanskje kan ligge på administrasjonssiden, med tanke på det formelle, og det å øke kravet til oppfølging. Han trekker også frem at det kan være en utfordring å vite hvordan en skal møte minoritets elever på en god og inkluderende måte.

3. Hva har utdannelsen din gitt deg av kunnskaper og ferdigheter i møte med minoritets elever?

- Her svarer de begge at utdannelsen ikke har gitt dem noen kunnskaper på området.

Inkludering

1. Hva legger du i begrepene inkludering og mangfold?

- Her svarer begge rektorene at elever uansett bakgrunn og behov skal ha like muligheter.
- Rektor 2 legger til at det er viktig for han at elevene skal oppleve en trygg og god skole der de møter positive og imøtekommende mennesker som vil dem vel.

2. Hva betyr inkludering og mangfold for deg?

- Rektor 1 svarer at for han er det viktigst at alle får de samme mulighetene, og den tilpassede opplæringen som de har krav på.
- Rektor 2 svarer at mangfold for han er et positivt ladd ord, som betyr et spennende miljø av ulike mennesker med ulik bakgrunn. Elevene skal oppleve vennskap og samarbeid på tvers av ulikhetene.

3. Styringsdokumentene som opplæringsloven, prinsipper for opplæring-sosial og kulturell kompetanse og den generelle delen av læreplanen- det integrerende mennesket sier alle noe om mangfold og inkludering. Hvordan forholder du, og skolen seg til disse styringsdokumentene?

- Rektor 1 har ikke besvart dette spørsmålet.
- Rektor 2 sier at de skal forholde seg til styringsdokumentene. Han sier også at det er mulig at de ikke har dokumentene nok fremme som et ledende styringsdokument, men at de prøver å forholde seg til hovedelementene som til dels omhandler mangfold og inkludering.

4. Vil du si at inkludering er en viktig del av deres skolekultur, eventuelt på hvilken måte?

Begge rektorene er enig i at inkludering er en viktig del av skolekulturen. Dette gjelder for alle elevene og ikke bare minoritetslevnene.

- Rektor 2 skriver at de arbeider mye med den sosiale delen. Det vil til dels si at alle skal ha venner, og at ingen skal bli utestengt eller mobbet. De har også fokus på at hoveddelen av spesialundervisning og styrket norsk-opplæring skal foregå i klasserommet så godt som det lar seg gjøre.

5. Finnes det en plan på hvordan minoritetslever skal bli inkludert på deres skole, og hva inneholder i så fall denne planen?

- Rektor 1 skriver at de ikke har en spesiell plan for hvordan dette skal gjøres. Han sier videre at han aldri har reflektert over at det skal være nødvendig, men at de retter fokuset på særskilt norskopplæring, og hvordan erfaringsutvikling skal gjøre dem bedre.

- Rektor 2 forteller at de ikke har en egen plan for inkludering av minoritetselever, men at de har en kommunal plan/rettleier for sakshåndtering i forbindelse med minoritetsspråklige.

Egne verdier

1. Hvordan ser du på det flerkulturelle samfunnet?

- Rektor 1 skriver at han ser på det som en mulighet, men med enkelte utfordringer.
- Rektor 2 ser i hovedsak positivt på det flerkulturelle samfunnet. Han mener at vi må akseptere at Norge har blitt et flerkulturelt samfunn og at vi må handle ut fra det. Han legger også til at et flerkulturelt samfunn er et mer spennende samfunn, det utfordrer oss, men det er også med på å utvikle oss som mennesker og samfunn. Det gir nye impulser og kan være med på å gi gro bunn for nye tanker, ideer og løsninger.

2. Hvilke muligheter og utfordringer ser du ved et flerkulturelt samfunn?

- Rektor 1 ser på mangfoldet som spennende og utviklende, men at enkelte kulturforskjeller kan være en utfordring.
- Rektor 2 mener at det flerkulturelle samfunnet gir mange spennende muligheter, og at det som kanskje er mest spennende er å møte mennesker fra ulike kulturer med ulike livshistorier og erfaringsbakgrunn. Han mener det er fint å kunne bringe element fra andre deler av verden direkte inn i klasserommet, da kan en spille både på de voksne og barna. Han sier også at ved å bli kjent med ulike mennesker kan en bryte ned fordommer. Han trekker også frem at det er viktig for de voksne å bryne seg på det ukjente, og bli mer romslige overfor fremmede. Han legger til at ulike kulturuttrykk kan gi kunnskap og verdifulle kulturelle opplevelser. Utfordringene mener han handler om å takle ulikhetene på en god måte. Det å lære å være romslige, tolerante og møte fremmede med et åpent sinn. Klarer en ikke dette kan det oppstå konflikter. Han mener også at det er vanskelig å balansere rimelige krav til nye landsmenn opp mot toleranse overfor ulikhetene i kulturen.

3. Hvilke verdier i forhold til det flerkulturelle samfunnet ønsker du at din skole skal formidle?

- Her er begge rektorene enige i at menneskeverdet er det sentrale, alle er like mye verdt uavhengig av nasjonalitet, hudfarge og bakgrunn.

4. Hvordan tror du at dine tanker og holdninger rundt inkludering og et flerkulturelt samfunn påvirker dine ansatte og elever?

- Rektor 1: Vi har alle påvirkning på hverandre. Som lærer og rektor har du stor påvirkning på omgivelsene dine, særlig de elever du underviser og omgås hver dag.
- Rektor 2: Jeg kan bare håpe at mine verdier, som jeg er tydelig på, kan virke positivt og byggende. Jeg tenker i første rekke på de ansatte, som jeg som rektor er mest i daglig kontakt med. I neste omgang håper jeg selvfølgelig at positive verdier hos de voksne smitter over på elevene.

8.5. Vedlegg 5: Intervjuguide lærer

Informantens bakgrunn

1. Hvor lenge har du arbeidet som lærer?

- Lærer 1 startet som ufaglært lærervikar i 1997. Men har nå arbeidet som faglært lærer i 15 år.
- Lærer 2 har arbeidet som lærer siden 1990.

2. Hvorfor valgte du å bli lærer?

- Lærer 1 forteller at det var fagene på universitet som brakte henne til skolen.
- Lærer 2 alltid har likt å arbeide med barn og unge.

3. Hvilke fag underviser du i?

- Lærer 1 underviser i samfunnsfag og matematikk, men har også erfaring med KRLE.
- Lærer 2 underviser i matematikk, naturfag, kroppsøving, KRLE og samfunnsfag.

Erfaringer og utfordringer

1. Hvilke erfaringer har du med minoritets elever?

- Lærer 1 har som kontaktlærer blitt godt kjent med minoritetsspråklige elever og familiene deres. Som faglærer blir en også kjent med elevene, men ikke alltid like godt.
- Lærer 2 har liten erfaring med minoritetsspråklige elever og har gjennom sin 27.år som lærer bare hatt tre minoritets elever.

2. Kan du nevne noen positive og negative sider ved å ha minoritets elever i klasserommet?

- Lærer 1 mener at sammensatte klasser er det beste for alle. Elever og spesielt ungdommer har godt av å oppleve at ikke alle har likt utgangspunkt i livet. Det blir ikke nevnt noen negative erfaringer, men at det selvfølgelig kan være utfordringer. Språket er kanskje det vanskeligste.
- Lærer 2 har kun hatt elever som har vært flinke i norsk og som har vært integrert i samfunnet. Det trekkes frem at det var interessant å høre om erfaringene som elevene hadde gjort seg i hjemlandet før de kom til Norge. Utfordringen kunne være at noen av medelevene kunne komme med nedsettende kommentarer.

3. Hva har utdanningen din gitt deg av kunnskaper og ferdigheter i møte med minoritets elever?

- Her er begge lærerne samstemte og svarer at utdannelsen ikke har gitt de noen kunnskaper eller ferdigheter i møte med minoritets elever.

Undervisning

I læreplanen i samfunnsfag står det at elevene etter endt 10.trinn skal kunne;

«Gjere greie for omgrepa haldningar, fordommar og rasisme og vurdere korleis haldningar kan bli påverka, og korleis den einskilde og samfunnet kan motarbeide fordommar og rasisme.»

«Gje døme på og diskutere kulturelle variasjonar og drøfte moglegheiter og utfordringar i fleirkulturelle samfunn»

1. Hvilke erfaringer har du med undervisning rundt disse to læreplanmålene?

- Lærer 1 disse læreplanmålene er veldig aktuelle for ungdommer. Jeg bruker historieundervisningen til å sette fokus på disse emnene. Historiebevissthet er viktig for alle. Det blir lagt til at hun har undervist i samfunnsfag i 10 år.
- Lærer 2 mener at dette er sentrale mål som hun kommer mye innom i undervisningen om 2. verdenskrig, menneskerettigheter og spesifikt om urbefolkningen.

2. Fokuserer du på de to læreplanmålene i et enkeltemne i samfunnsfag, eller er det mål som kommer opp gjentatte ganger i løpet av undervisningsåret?

- Lærer 1 sier at hun ofte er innom emnet som samfunnsfaglærer, og som kontaktlærer. Hun mener at de fleste emnene innen historie, geografi og samfunnsfag kan knyttes opp mot disse læreplanmålene.
- Lærer 2 mener spørsmålet ble besvart i forrige svar.

3. Arbeider du med disse læreplanmålene i samfunnsfag eller er det en naturlig del av alle fag?

- Begge lærerne er enige i at dette i hovedsak er noe de kommer innom i samfunnsfag.
- Lærer 1 legger til at dette emnet kan være relevant når en er kontaktlærer, eller når de er i arbeid med Olweus.
- Lærer 2 mener at emnene som ble nevnt i forrige spørsmål tar store deler av undervisningsåret og at de på den måten er innom temaet flere ganger.

4. Underviser du annerledes dersom du har minoritets elever i klasserommet, enn om du ikke har det?

- Lærer 1 svarer nei.
- Lærer 2 besvarte ikke spørsmålet.

Inkludering

1. Hva legger du i begrepene inkludering og mangfold?

- Lærer 1 Like rettigheter, naturlig fellesskap.
- Lærer 2: Inkludering: Forholdet mellom individet og fellesskapet. Deltagelse i fellesskapet. Mangfold: At det er rom og plass for alle i skolen uavhengig av handicap, hudfarge og religion, og at det er viktig å benytte seg av de mulighetene det gir.

2. Hva betyr inkludering og mangfold for deg?

- Her er begge lærerne enige i at det skal være et godt klassemiljø der alle elevene er en like stor del av fellesskapet. Det skal være rom for alle.

3. Jobber dere med inkluderende verdier på skolen?

- Lærer 2 mener at det arbeider med verdiene på skolen, og trekker blant annet inn organisasjonen MOT.
- Lærer 1 har ikke besvart spørsmålet.

Egne verdier

1. Hvordan ser du på det flerkulturelle samfunnet?

- Lærer 1 ser bare positivt på det flerkulturelle samfunnet.
- Lærer 2 besvarte ikke spørsmålet.

2. Hvilke muligheter og utfordringer ser du ved et flerkulturelt samfunn?

- Lærer 1 mulighetene er ubegrensede, men ser at utfordringen er å få til inkluderingen på en tilfredsstillende måte.
- Lærer 2 mener at en kan oppnå større respekt for enkeltindivid, mer åpenhet i forhold til andres kultur og religion, og utveksle tradisjoner på tvers. I et flerkulturelt samfunn tenker hun at det er viktig å ikke miste sin egen kultur og tradisjoner. Hun mener det er viktig i alle samfunn.

3. Hvilke verdier i forhold til det flerkulturelle samfunnet ønsker du å formidle i klasserommet?

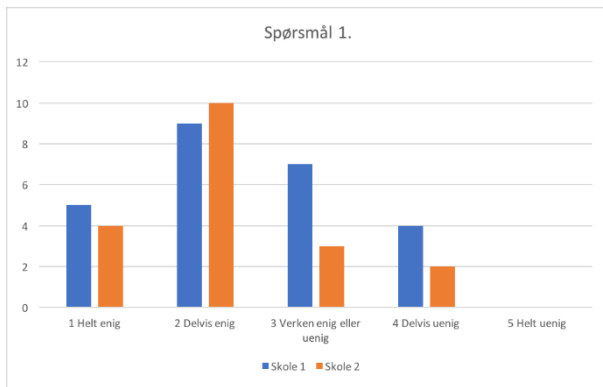
- Lærer 1 Et mangfoldig samfunn er mest innholdsrikt for alle.

- Lærer 2 mener hun besvarte dette spørsmålet i forrige svar.

4. Hvordan tror du dine tanker og holdninger rundt inkludering og et flerkulturelt samfunn påvirker elevene dine?

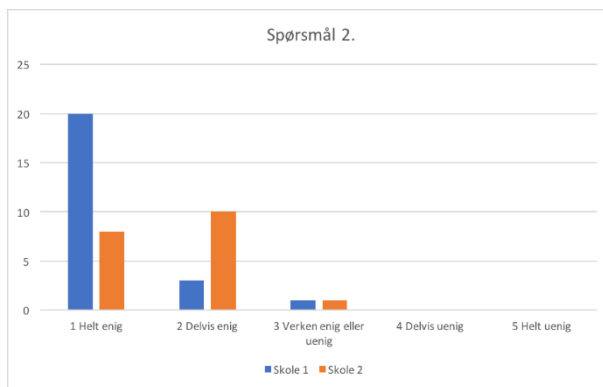
- Lærer 1: Jeg håper at jeg klarer å opplyse elevene godt nok til at de selv kan ta egne og reflekterte valg når det kommer til disse problemstillingene.
- Lærer 2: Jeg tror det er viktig at vi som lærere formidler åpenhet og respekt. Vi er rollemodeller og vi er nødt til å være bevisst på rollen vår.

8.6. Vedlegg 6: Spørreundersøkelse elever

1. Vi snakker ofte om det flerkulturelle samfunnet på skolen.

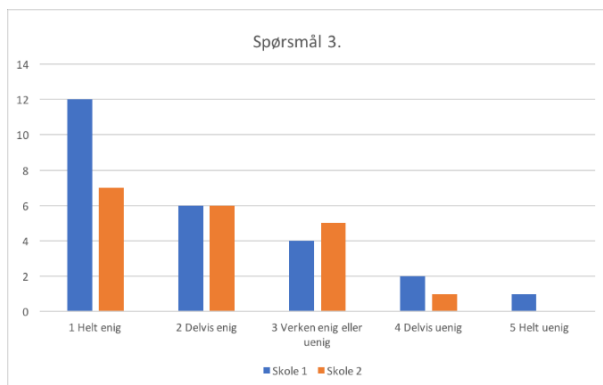
Ut i fra undersøkelsen kan vi se at det flerkulturelle samfunnet blir snakket om på skolene. Majoriteten av svarene til elevene ligger på *helt – eller delvis enig*. Kun 6 elever er delvis uenig i denne påstanden.

2. Vi lever i et flerkulturelt samfunn.

De fleste elevene som deltok i undersøkelsen mener vi lever i et flerkulturelt samfunn. Det som er interessant å se er at elevene ved skole 1 har definitivt størst flertall på *helt enig*, mens skole 2 har sin majoritet på *delvis enig*. Dette kan være med på å gi antydninger til ulike tendenser i elevenes syn på et flerkulturelt samfunn avhengig

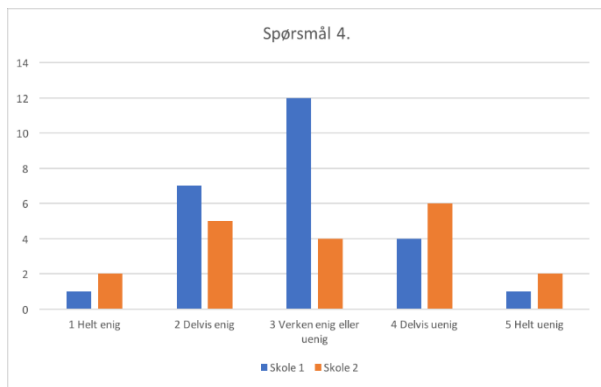
av hvor stort mangfoldet er ved skolen.

3. Å ha flere venner med ulik kulturell bakgrunn gjør meg mer inkluderende og gir meg bedre muligheter til å delta i et flerkulturelt samfunn.

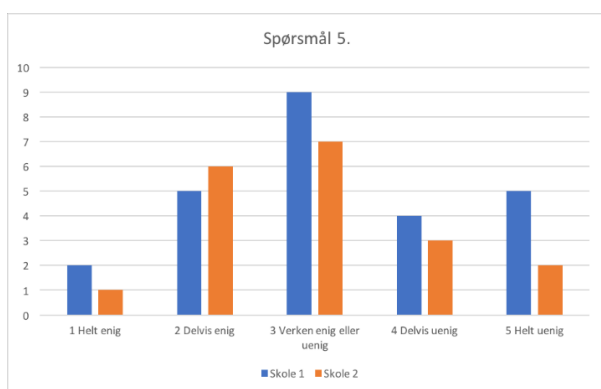
Flertallet blant elevene er definitivt enig i denne påstanden. Elevene ved skole 1 har et større flertall som svarer *helt enig* på denne påstanden,

enn det elevene ved skole 2 har.

4. Samfunnet har et positivt syn på innvandring.

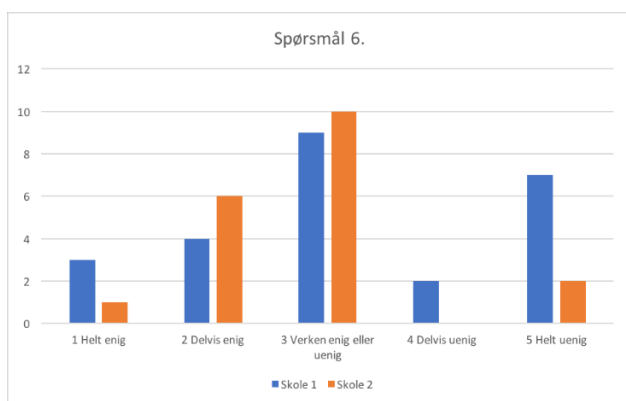
På dette spørsmålet svarer 28% av elevene ved skole 1 at de er *helt- eller delvis uenig* i denne påstanden. På skole 2 svarer hele 42 % av elevene at de er *helt- eller delvis uenig*. Det vil si at en stor andel av elevene ved skole 2 mener samfunnet har et negativt syn på innvandring.

5. Det finnes fordommer mot innvandring blant mine medelever.

På dette spørsmålet kommer det frem at 32% av det totale elevantallet mener det finnes fordommer blant medelever. 37% av elevene ved skole 2 er *helt- eller delvis enige* i denne påstanden, mens 26% av elevene ved skole 2 sier at de er *helt- eller delvis uenig*. Ved skole 1 svarte 28% av elevene at

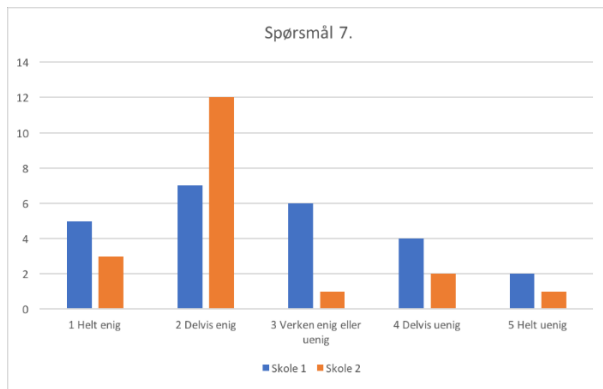
det finnes fordommer, mens 36% var *helt- eller delvis uenig*. Dette sier oss at det er delte meninger, men at det finnes fordommer mot innvandring i norske skoler i dag.

6. Læreren min påvirker synet mitt på det flerkulturelle samfunnet.

På dette spørsmålet kommer det frem at 32% av det totale elevantallet er *helt - eller delvis enig* i at læreren påvirker deres syn på det flerkulturelle samfunnet. Mens 25% av elevene sier at de er *delvis - eller helt uenig* i denne

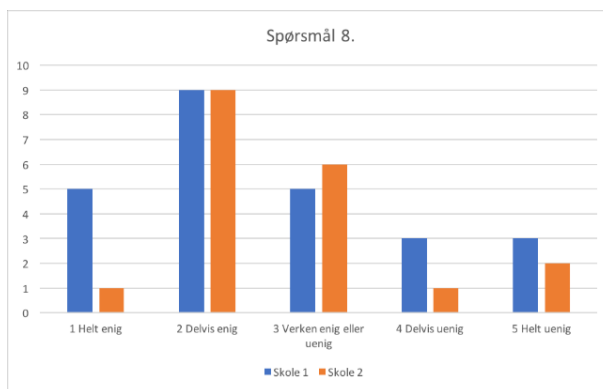
påstanden.

7. Nyheter, Facebook, Nettaviser og kommentarfelt påvirker synet mitt på det flerkulturelle samfunnet.

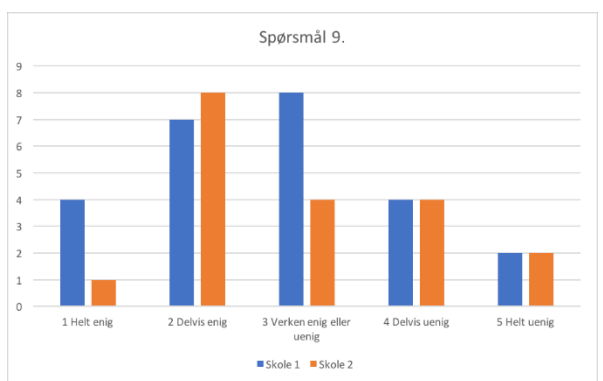
I forbindelse med denne påstanden sier flertallet at de er enig i påstanden. Det er spesielt hos skole 2 at dette kommer tydelig frem. Her er hele 75% av elevene *helt – eller delvis enig* i påstanden om at medier påvirker deres syn på det flerkulturelle

samfunnet. Ved skole 1 sier 44% at de er *helt - eller delvis enig* i påstanden. Dette sier oss at ulike medier har stor påvirkning på elevene.

8. Vennene mine påvirker synet mitt på det flerkulturelle samfunnet.

Både ved skole 1 og skole 2 er flertallet av elevene *delvis enige* i denne påstanden. Det er tydelig at venner har mye å si, men det er også elever ved begge skoler som ytrer at venner ikke påvirker deres syn på det flerkulturelle samfunnet.

9. Skolen forbereder deg på å leve i et flerkulturelt samfunn?

På denne påstanden er det delvis splittede meninger som strekker seg over hele skalaen. Majoriteten av svarene ligger på *delvis enig*, eller *verken enig eller uenig*. Hos skole 2 er flertallet hos elevene *delvis enige* i påstanden, mens hos skole 1 er det flest elever som svarer *verken enig eller uenig*. Det som

kan være interessant å trekke ut her er at 6 elever ved begge skolene sier at de er *delvis – eller helt uenig* i påstanden.

I tillegg til spørreundersøkelsen ble elevene spurt om å svare mer utdypende på to spørsmål:

Hva tenker du om det flerkulturelle samfunnet? Er det positivt eller negativt med et stort mangfold, begrunn svaret ditt?

Føler du selv at du er forberedt på å leve i et flerkulturelt samfunn? Hvorfor, hvorfor ikke?

Svarene til elevene viser at en stor andel stiller seg nøytrale til det flerkulturelle samfunnet, og har lite utdypende svar. En andel av elevene er positive til det flerkulturelle samfunnet, og trekker frem at ulike kulturer er en berikelse. En elev ytret delte meninger om å være forberedt på å leve i det flerkulturelle samfunnet. Eleven trekker frem at internett og medier påvirker mye, og at skolen forteller generelt lite. En andel av elevene stiller seg kritisk til det flerkulturelle samfunnet, og trekker frem at de frykter kulturer som de mener er en trussel for det norske samfunnet. En elev ytret et ønske om at «de skal legge hijaben på hylla», mens en annen mener at «multikulturalisme er selvmord». Det kritiske synet på det flerkulturelle samfunnet går igjen hos begge skolene, men andelen kritiske elever er størst hos skole 2.